

ARJANTİN SİYASİ TARİHİNDE ASKERİ DARBELER¹

Gözde Müşerref GEZGÜÇ

Arş.Gör.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Turgay UZUN

Prof.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

“Askerler iktidarı zorunlu olarak devredecekler. Çünkü artık hiçbir şey yapamıyorlar, daha sonra bir başka hükümet darbesi yapmak için iktidarı iki ya da üç yıllığına sivillere vermeleri gerekiyor. İşte askerler dışındaki biz diğer Arjantinliler 50 yıldır bunu yaşıyoruz.”
Alfonso Perez Esquivel- 1980 Nobel Barış Ödülü Sahibi

ÖZET

Bu çalışma Arjantin'deki darbeleri incelemeyi amaçlamaktadır. Latin Amerika ülkeleri askeri darbeler açısından oldukça zengin örnek sunmaktadır. Siyasi tarihinde pek çok askeri darbe yaşayan Latin Amerika ülkelerinden birisi de Arjantin'dir. Bu kapsamda çalışmada, Arjantin'de 1930, 1943, 1955, 1962, 1966 ve 1976 yıllarında meydana gelen askeri darbeler literatür taraması yöntemiyle ele alınacaktır. Askeri darbeler, sosyal, siyasal ve ekonomik etkiler çerçevesinde oluşturulan bir sistematik üzerinden incelenecektir. Güncelliğini koruması ve Türkiye'de de benzer süreçler yaşanması açısından 1976 askeri darbesi üzerinde daha detaylı durulacaktır.

Bölgede 1960'lı yıllardan itibaren meydana gelen askeri darbeler, önkilerden farklı olarak değerlendirilmektedir. Arjantinli siyaset bilimi uzmanı O'Donnell (1979) kendi ülkesinden yola çıkarak, bölgede 1960'lı yıllardan sonra meydana gelen askeri darbeleri “bürokratik otoritarizm” kavramıyla açıklamıştır. O'Donnell, aslında bu kavrama ulaşırken darbelerin ekonomi-politik analizini yapmış ve darbeleri ithal ikameci sanayileşme (İİS) politikalarının krize girmesi üzerinden yorumlamıştır. Çalışmada da 1966 ve 1976 darbeleri bu kavram çerçevesinde değerlendirilecektir.

Latin Amerika, askeri darbe denildiğinde akla ilk gelen bölgelerden biri olsa da, bu konuda Türkçe literatür oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan, Arjantin'deki darbeleri ele alan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerinde de olsa, demokrasinin ideal bir sistem olarak sunulduğu günümüzde askeri darbeleri anlamak oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Askeri darbe, siyasi tarih, Arjantin, Latin Amerika

Jel Kodları: N36, N96

¹ Bu çalışma, araştırmacının “Arjantin (1976), Brezilya (1964), Şili (1973) ve Türkiye'de (1980) Askeri Darbeler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

MILITARY COUPS IN THE POLITICAL HISTORY OF ARGENTINA

Gözde Müşerref GEZGÜÇ

Arş.Gör.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Turgay UZUN

Prof.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ABSTRACT

This study aims to examine military coup in Argentina. Latin American countries offer a very rich example in terms of military coups. Argentina is one of the Latin American countries that suffered many military coups in her political history. In this context, military coups that took place in Argentina in 1930, 1943, 1955, 1962, 1966 and 1976 will be examined by literature review. Military coups will be examined through a system of social, political and economic influences. 1976 military coup is going to be analysed in detail since it keeps up-to-date and Turkey has experienced such processes also.

The military coups that have taken place since the 1960s in the region are considered different from the previous ones. Argentinian political scientist O'Donnell (1979) described the military coup d'état as "bureaucratic authoritarianism", which took its course from its own country and formed after the 1960s in the region. O'Donnell, in fact, has carried out the economic-political analysis of the military coup while reaching this conception and interprets it through the falling down of the import substitution policies. In the study, the 1966 and 1976 coups will be evaluated within this framework.

Although Latin America is one of the first to come to mind when it comes to military coup, the Turkish literature is limited in this respect. From this point of view, it is thought that the study of the military in Argentina will contribute to the literature. At the same time, it is very important to recognize military coups today, when democracy is presented as an ideal system, even in different parts of the world.

Keywords: Military coup, political history, Argentina, Latin America

Jel Codes: N36, N96

GİRİŞ

Arjantin siyasi tarihi, sivil-asker ilişkileri açısından üç dönemde incelenebilir. İlk devre: 1862 -1930; ikinci devre: 1930 -1983; üçüncü devre: 1983-1999. İlk devre, 1862'den 1930'a kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Bu dönemde 1862-1916 arası anayasal monarşi, 1916-1930 arası da sınırlı demokrasi olarak değerlendirilmiştir. Nispeten sivil üstünlüğün bulunması ve başarılı askeri müdahalelerin olmaması bu dönemin bir özelliği olarak öne çıkmaktadır. İkinci devre ise, 1930 ile 1983 yılları arasında tekrarlayan askeri darbelerle karakterize edilmektedir. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda siyasal sistemin kutuplaşmasından sonra, Arjantin'de sivil ve askeri hükümetler arasında yaşanan bir gidiş-geliş süreci başlamıştır. Hatta bu devrede, askeri müdahale modeli daha baskın hale gelmiştir. Siviller gözünde de asker bir siyasi aktör olarak kabul edilmiştir ve askerin siyasete katılması daha kabul edilebilir olarak görülmüştür. Ordunun hem devlet üzerindeki kontrolü hem de keyfi kuralları giderek artmıştır. Özellikle 1973-1983 yılları arasındaki askeri iktidar, bu açıdan Arjantin tarihindeki en şiddetli olanı olarak kabul edilebilir. Bunun nedeni de, başlıca siyasal, ekonomik ve sosyal güçler arasında yaşanan çatışmanın diğer dönemlerle kıyaslandığında daha yüksek düzeyde oluşudur. Son devre ise, 1983-1999 yılları arasını kapsamaktadır. Bu devre de ilk devredeki gibi sivil rejimlerin askeri müdahalelere göre üstün olduğu bir süreçtir (Battaglino, 2005: 3-4). Hatta bu devre tam demokrasi olarak değerlendirilmektedir. Bu devreler tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Arjantin'de Siyasal Rejim Tipleri

Döngü	Dönem	Rejim Tipi
Birinci Döngü	1862-1916	Anayasal
	1916-1930	oligarşi Sınırlı demokrasi
İkinci Döngü	1930-1932	Askeri rejim
	1932-1943	Sınırlı
	1943-1946	demokrasi

	1946-1955	Askeri rejim
	1955-1958	Sınırlı
	1958-1966	demokrasi
	1966-1973	Askeri rejim
	1973-1976	Sınırlı
	1976-1983	demokrasi
		Askeri rejim
		Sınırlı
		demokrasi
		Askeri rejim
Üçüncü Döngü	1983-1999	Tam demokrasi

Kaynak: Battaglino,2005: 12.

1. 1930 Darbesi

I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan Arjantin, hızlı büyümesi dursa da, dönemin ona sunduğu görece üstünlüklerden yararlanmıştı. Bir yandan demokratikleşirken, öte yandan da ağır bir ekonomik bunalıma düşmeksizin, refah düzeyini korumayı sürdürmüştür. Ancak savaşın sona ermesini izleyen günlerden itibaren, Arjantin için de sıkıntılı bir süreç başlamıştır. Bu süreçte ekonomiyi, sosyal ve siyasal yaşamı da altüst eden sürecin nedenlerine bakıldığında, savaş nedeniyle uluslararası mal, sermaye ve emek akımının zayıflaması; savaşın ve 1917 Ekim Devrimi'nin de etkisiyle ülkelerde totaliter eğilimlerin artması; işçi ve yabancı düşmanlığının güçlenmesi ve savaştan hırpalanmış olarak çıkan Batılı ülkelerin 1929 Bunalımıyla kapitalizmin 20.yüzyıldaki ilk ve en büyük devrevi krizine yakalanması öne çıkmaktadır.

Bunalım döneminin Arjantin'e yansımaları, Batı Avrupa ülkelerinin Arjantin'den yaptıkları dış alımı kısımlarıyla başlamıştır. Bununla birlikte

Arjantin'e sanayi ürünü satan ama yatırım için ilgi göstermeyen ABD ise, dış ticarete de kota koymuştur. Arjantin'e yabancı sermaye girişi tümüyle durma noktasına gelmiştir. Ekonomi darboğaza girerken, bu durumun toplum üzerinde yarattığı hoşnutsuzluk ve tepki de giderek şiddetlenmiştir. İşte bu aşamada Arjantin'in 1853'te kabul edilen Anayasasından sonraki ilk askeri darbe (golpe militar) meydana gelmiştir. Ordu 6 Eylül 1930'da radikalleri temsil eden Hipolito Yrigoyen'i devirmiş; yerine de paramiliter milliyetçi bir örgüt olan Arjantin Yurttaş Lejyonu'nu kuran ve Mussolini hayranı emekli General Jose Felix Uriburu devlet başkanı olmuştur (Kılıç, 2013: 234-236).

1930'a gelindiğinde, darbeden önce, subaylar yaşanan siyasi karışıklığı düzeltmek için siyasal oyunun kurallarının revize edilmesi gerektiği konusunda anlaşmış olsalar da çözüm konusunda ordu içinde bölünmüş iki grup oluşmuştur. Birincisi, başında Agustin P. Justo olan grup, oligarşik sisteme dönülmesi gerektiğine inanırken; ikincisi, başında Jose F. Uriburu olan grup, Arjantin'in sorununu demokratik rejime geçiş denemelerinde görmüştür. Uriburu, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde bile anti-demokratik eğilimler artarken, bu kadar demokratik olmaya gerek olmadığını ileri sürmüş ve önerisi yarı-faşist bir korporatif devlet kurmak olmuştur. Bu sistem, seçilmiş milletvekillerinin çiftlik sahiplerini, işçileri, tüccarları ve sanayicileri temsil ettiği işlevsel bir demokrasi olarak tasarlanmıştır. Aslında bu, siyasi sistem ile ekonomik sistemi bütünleştiren ve siyasal arenada bir kez daha ekonomik güçlerin dağılımını yansıtan bir tasarım olmuştur (Skidmore vd., 2010: 256-257).

1930 yılıyla birlikte Arjantin siyasi tarihine "The Infamous Decade"² olarak adlandırılan bir süreç başlamıştır. Darbeden sonra Uriburu'nun başkanlığı 1932 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra Agustin P. Justo başkan olmuştur. Justo, 'Concordancia' olarak adlandırılan hükümet yanlısı üç partinin ittifakına dayanan bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu partiler; Ulusal Demokrat Parti (eski tutucular), Kişiselliğe Karşı Radikal Yurttaşlar Birliği (antipersonalistas) ve Bağımsız Sosyalist Parti'dir. Concordancia dönemi, seçim yolsuzluğu ve siyasi fırsatçılık gibi kötü şöhretle anılan bir süreç olmuştur (Hedges, 2011: 46-47). Sahte oy kullanımı ve sahte oy sandıkları, oy sandıklarının çalınması, seçmenlerin tehdit edilmesi ve ölmüş olan kişilerin seçimlerde oy kullanmasına kadar her türlü hileye başvurulduğu ortaya çıkmıştır (Rock, 1993: 181). Concordancia dönemi boyunca, 1943 yılına kadar, 3

² İspanyolca "Decada Infame" olarak geçmektedir. 'Kötü Şöhretli On Yıl' olarak çevrilebilir.

başkan görev yapmıştır. Bunlar, sırasıyla Agustín P. Justo, Roberto Ortiz ve Ramón Castillo'dur. 1930 darbesiyle ilgili Arjantin için siyasi, ekonomik ve sosyal bakımdan bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. O günden bugüne kadar ülke 6 askeri darbe, bunun birkaç katı kadar darbe girişimi, sayısız askeri müdahale ve cunta içi tasfiyeler yaşanmıştır. 1930 darbesinin ardından 1932 yılında Justo'nun başkanlığından 1983'e kadar geçen 53 yılda 25 kişi devlet başkanlığı yapmıştır. Başkanların 17'si asker kökenli olup onların da sadece 2'si -Agustín Pedro Justo ve Albay Juan Domingo Perón- seçmenlerin oyuyla başkan olmuştur (Kılıç, 2013: 236-237).

1930'dan sonra Arjantin'de ekonomi politikalarında ciddi bir değişim yaşanmış ve İİS modeline geçilmiştir. Ekonomide, modelin işlenmesine uygun politikalar üretilmiş ve uygulanmıştır. Bu modelle, dışarıdan alınan sanayi ürünlerini ülke içinde üretebilecek fabrikalar kurulmaya başlanmıştır. İthal edilen ürünlere kota ve vergi koyularak yerli sanayinin korunması, ihraç edilen ürünlerin ise dış rekabetinin artırılması hedeflenmiştir. Arjantin, bu ekonomi politikasıyla 1930'ların sonuna kadar ekonomisinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bu süreçte Arjantin'in özellikle İngiltere ile yakın ticari ilişkiler geliştirdiği görülmektedir.

Bu dönemde Arjantin için kritik öneme sahip diğer bir konu da kırdan kente artış gösteren göç olmuştur. İİS politikalarıyla artan sanayileşme geniş bir iş gücü gerektirmiş ve bu ihtiyacı kırdan kente göç edenler karşılamaya başlamıştır. Diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Arjantin de Avrupa'dan göç alan bir ülke olmuştur. İş gücü ihtiyacını Avrupa'dan gelen göçmenlerin karşılaması beklenirken, kırdan kente göç edenlerin ağırlığı söz konusudur. Dolayısıyla Arjantin'de işçi sınıfını oluşturanlar Avrupalılardan, daha çok kırsaldan göç edip gelenlerdir. Göç dalgasını en fazla çeken şehir Buenos Aires olmuştur. İşçi sayılarına bakıldığında, 1914 yılında 383 bin, 1935'te 544 bine, 1941'de de 830 bine ve 1946'ya gelindiğindeyse bir milyona ulaşmıştır (Hedges, 2011: 53-54; Rock, 1993: 195). Bu bilgiler Arjantin'in değişen toplumsal yapısını anlamak açısından önemlidir.

2. 1943 Darbesi

1938'e gelindiğinde dünyanın en önemli gündem maddesi II. Dünya Savaşı olmuştur. Bu savaşın Arjantin tarihi için özel bir önemi vardır. 1943 darbesi bir ölçüde II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde gerçekleşmiştir. Arjantin için savaşa girip girmeme tartışması, siyasal yolsuzluklar ve sahtekârlıklar 1943 darbesine hazırlayıcı bir etki yapmıştır. 1939'dan sonra uluslararası ilişkilerde

ve ekonomi politikalarında kriz yaratan II. Dünya Savaşı, Arjantin’de orduyu 4 Haziran 1943’te ikinci kez sahneye çıkartmıştır (Rock, 1993: 174).

1940’ların başına gelindiğinde ciddi seviyede ekonomik sorunlar yaşayan Arjantin, durumu daha fazla idare edememiştir. 1943 yılında var olan hükümet ekonomik alanda çıkan problemleri çözmede başarısız kalmıştır. Bu durum, ekonomik problemlerden çıkarları zarar görenlerin rahatsız olmasından dolayı, siyasal karışıklığı da beraberinde getirmiştir. Buna ek olarak, yukarıda da bahsedilen, kırdan kente göç eden, yani yeni kentleşen kesimlerin çıkarlarının hükümette temsil edilememesi de bu kesimler arasındaki huzursuzluğu iyice artırmıştır.

Concordancia döneminin arka arkaya kurulan muhafazakâr hükümetleriyle Radikal Parti (UCR) arasındaki gerilim de bu dönemde iyice tırmanmıştır. UCR üyeleri asker ile iletişime geçmeye başlamıştır. En önemli gündem maddesi olan savaşa katılıp katılmama konusu, askerler arasında da görüş ayrılıkları yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin birçok subay, ABD’nin ve İngiltere’nin Arjantin’i kendilerinin kırsal ekonomik kolonisi olarak tutmak istediklerini düşündükleri için bu duruma tepki olarak, Almanya yanlısı bir tavır benimsemişlerdir; eğer savaşta Almanya yanında yer alınmayacaksa da tarafsızlık politikası izlenmesi gerektiğini savunmuşlardır (Keen, 1996: 315). Ordu içinde savaşa girip girmeme konusundaki görüş ayrılıklarından dolayı, yaşanabilecek kurumsal zararın önlenmesi bakımından da tarafsızlık politikası baskın gelmiştir. Arjantin’in savaşa girip girmeme konusundaki tutumu ABD ile ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Arjantin’in savaşa karşı tarafsızlık politikası devam ederken, ABD de Arjantin’e silah ihracatını iptal etmiştir. ABD tarafından uygulanan bu politika, Arjantin ordusunun askeri malzemeler konusunda sıkıntı yaşamasına neden olmuştur.

Ordu, 1943 darbesini ‘Devrim’ olarak nitelendirmiştir. Birçok yerde bu askeri darbe 43 Devrim’i olarak geçmektedir. Darbeyi, içinde Peron’un da bulunduğu ve kendilerini Birleşik Subaylar Grubu (GOU) olarak adlandıran bir cunta (bu grubun kurucusunun muhtemelen Peron olduğu belirtilmektedir (Hedges, 2011: 67) yapmıştır. Ordunun bu darbesiyle ‘Infamous Decade’ olarak adlandırılan dönem de sona ermiştir. Darbe iktidarı 1946 yılına kadar sürmüş ve bu zaman diliminde üç asker başkanlık yapmıştır. Bunlar sırasıyla, Arturo Rawson, Pedro Pablo Ramirez ve Edelmiro Farrell’dir.

1943 ile 1930 darbeleri iki açıdan birbirlerine benzemektedir: Birincisi, ordu tarafından tasarlanmış ve yürütülmüştür; ikincisi, darbenin liderleri ‘liberaler’ ve ‘milliyetçiler’ olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup ABD’ye

karşı tutum olarak, liberaller ABD'yle anlaşma, milliyetçiler ABD'ye karşı direnme yolunu seçmişlerdir. Benzerliklerinin yanı sıra, 1930 darbesinin 1943 darbesinden ayrıldığı bir nokta vardır. O da 1930 darbesi sessiz gelmiş, halkın tepkisiyle karşılaşılmaksızın Yrigoyen devrilmiş ve darbe nüfusun büyük kısmına sürpriz olmuştur (Rock, 1993: 221).

1943 darbesinin bir diğer özelliği ise önemli bir siyasi figür olan Peron'un Arjantin siyasi tarihine bu darbeye birlikte giriş yapmasıdır. Peron'un kariyer basamaklarına bakıldığında, önce Ulusal İş Dairesi'nin başına getirilmiş, ardında da başbakan yardımcılığı ve savaş bakanlığı görevleri verilmiştir. Peron bu görevleri sırasında ileride onu destekleyecek olan işçilerle sıcak ilişkiler kurmayı başarmış ve aynı zamanda sendikaların da desteğini kazanmıştır. Sendikal örgütlenmeyle ilgili imzaladığı kararname, asgari ücret sistemini getirmesi, ücret artışlarıyla ilgili yasal düzenlemeler Peron'un halk gözündeki değerini artırmıştır. İşçi-işveren arasındaki uyuşmazlıklarda tarafını sendikadan yana kullanması, üniversitelerin özerklikleri konusunda tutumu, özgürlüklerin genişletilmesine verdiği önem, tüm siyasi partilerin faaliyetlerini sürdürmesi için çabaları, 27 Mart 1945 tarihinde Almanya'ya karşı savaş ilan edilmesi ve Arjantin'in BM'nin kuruluşuna katılmasına olan katkıları Peron'un kısa sürede büyük hayran kitlesi yaratmasını kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda Peron'un bu başarıları cunta yönetiminde öne çıkmasını ve inisiyatif almasını kolaylaştırmıştır. Peron, 1930'lardan itibaren uygulamaya konulan İİS politikalarının etkisiyle hem gelişen işçi sınıfının hem de kırdan kente göçün yarattığı yeni toplumsal yapının ihtiyaçlarına cevap verebileceğini düşündüğü politikalarını uygulamaya koymaya başlamıştır. Bu süreci Peron'un 1946 yılında başlayıp 1955'e kadar devam edecek olan iktidarının provası olarak değerlendirmek mümkündür.

Yönetimi elinde bulunduran askeri iktidar giderek daha baskıcı olmaya başlamıştır. Sendikaların yönetimlerini devralma, gazetelere sansür uygulama ve muhalefet liderlerini hapse atma gibi baskıcı uygulamalarını artırmıştır. II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından tüm dünyada olduğu gibi Arjantin'de de demokrasiye dönülmesi konusunda ciddi bir baskı oluşmuştur. Bu koşullar Peron'u da etkilemiştir. 1945'in sonuna doğru Peron kendini hem ordu içinde hem de ordu dışında bir memnuniyetsizlik çemberinde bulmuştur. Sivil çevreler memnuniyetsizliklerini 19 Eylül 1945 tarihinde yapılan 'Anayasa ve Özgürlük Yürüyüşü' ile göstermişlerdir. Bu yürüyüşe, resmi makamların verdiği bilgilere göre 65.000 kişi, gösteriyi düzenleyenlerin verdiği bilgilere göre de 500.000 kişi katılmıştır. Ulaşım alanında çalışanların grev yapmasının yürüyüş sırasında protestoya katılımı engellediğini de belirtmek gerekir.

Yürüyüşe katılanlar, ordunun kışlasına çekilmesini ve sivil bir yönetime dönülmesini talep etmişlerdir. Yine bu yürüyüşten önce, Haziran ayı başlarında, ticari ve sanayi faaliyette bulunan 319 firma, hükümetin emek politikasını kınayan bir bildiri yayımlamışlardır (Hedges, 2011: 98). Bu yürüyüş, Peron'un hapse atılmasıyla sonuçlanmıştır. İşçi örgütlerinin önderliğinde Peron'un saliverilmesi için 17 Ekim 1945'te yapılan büyük bir eylemin ardından Peron serbest bırakılmıştır. Peron, bu olayın hemen ertesinde 1946'da yapılacak olan başkanlık seçimine katılacağını ilan etmiştir (Skidmore vd., 2010: 259).

3. Peronizm'in Birinci Perdesi: 1946-1955

Peron, 1946 başkanlık seçimlerinden önce İşçi Partisi'ni kurmuştur. Yoğun destek gördüğü işçi sınıfını, bu partiyle harekete geçirerek seçimlerde gerekli olan oy desteğini de garantiye almıştır. Bunun yanı sıra Peron, askeri iktidar dönemi boyunca da ordu içindeki pozisyonunu oldukça genişletmiştir.

Askerler, iktidarı sivillere 1946 yılında teslim etmiştir. 24 Şubat 1946'da Peron başkan olarak seçilmiştir. Peron, başkanlık için ulusalcı ve popülist bir seçim kampanyası yürütmüştür. İktidara geldikten sonra da vaatlerini gerçekleştirmiştir. İşçiler lehine oldukça cesur politikalar yürürlüğe koymuştur. Saatlik ücretler 1947 yılında %25, 1948 yılında %24 oranında artmıştır. İşgücünün ulusal gelirden aldığı pay 1946 ile 1950 yılları arasında %25 oranında yükselmiştir. Asgari ücret sistemini yeniden canlandırmıştır. İş mahkemeleri kurulmuştur. Toplu iş sözleşmesi hakkı verilmiştir. Çalışma koşulları iyileştirilmiş, işçi konutları yapılmış ve 60 yaşını dolduran işçilere emeklilik hakkı verilmiştir. Farklı iş kollarına ait yaklaşık 2500 sendika Peronist CGT (Confederacion General del Trabajo- General Confederation of Labor) konfederasyonu altında birleştirilmiştir. Sendikalı işçi sayısı Peron'un döneminde 6 milyona çıkmıştır (Skidmore vd., 2010: 259; Kılıç, 2013: 242). Sendikalı işçi sayısının artmasında Peron'un korporatist devlet anlayışının etkisi vardır, çünkü bu durumda siyasette organize olmuş gruplar söz sahibi olabilecektir. Peron, yürürlüğe koyduğu politikalarla bir yandan işçi sınıfının gönlünü kazanırken, ekonomi alanında korumacı, dışa kapalı ve ulusal sanayinin gelişmesine katkıda bulunan yaklaşımıyla da İİS politikalarına uygun bir yol izlemiştir.

Peron'un işçi sınıfının desteğini arkasına almasında 1949 yılında anayasada yapmış olduğu değişiklikler çok etkili olmuştur. Anayasada, her Arjantin yurttaşının insanca yaşama ve çalışma hakkına yapılan vurgu, işçilere güvence vermiştir. Peron, işçi sınıfının rejime bağlanmasının yolunu adalet

duygusunda bulmuş ve bunu da anayasal düzeyde tesis etmeye çalışmıştır. Ordudaki deneyimlerinden yola çıkarak adaletin olmadığı yerde disiplin ve verimliliğin olamayacağını savunun Peron, bunu anayasal düzeye taşımıştır. İşçi sınıfı da, patronları karşısında başlarını dik tutabilecekleri bir ortam yarattığı için Peron'a desteklerini esirgememişlerdir (Kök, 2010).

Peron döneminin bir diğer özelliği de askeri kurumların giderek artan bir şekilde devlete olan katılımlarıdır. Özellikle askeri sanayi yaratma, Peronist faaliyetin askeri dizaynı ve fonksiyonları ve ordunun anayasal açıdan haklarının ilerletilmesi gibi konularla asker her geçen gün daha fazla siyasete katılır hale getirilmiştir. Peron, 1949 yılındaki anayasa değişikliğinde kendi lehine olacak düzenlemeler de yapmıştır. Peron bu tarz uygulamalarıyla, siyasal kültürde meşru karşılanan otoriter popülist bir hareketi de somutlaştırmıştır (Huser, 2002: 35).

Peronizmin yayılmasında önemli bir etken de Eva Peron'dur. Eva Peron'un popülaritesinin, Peron'un kitlelere ulaşmasında oynadığı rol gözden kaçırılmamalıdır. Gerek örgütlenme gerekse kitleleri etkilemede Juan Peron'a yardımcı olmuştur. Eva Peron'un Peronist harekete kazandırdığı en önemli sandık gücü, 1947'de oy hakkı tanınan ve siyasette aktif hale gelen kadınlardır. "Çulsuzların sevgilisi Prima Dama", "Partido Peronista Femenino" adında yedek bir Peronist kadınlar partisi de kurmuştur.

Peronizm, toplumda Peronistler ve anti-Peronistler olarak Arjantin tarihinin en derin kutuplaşmalarından birini yaratmıştır. Bununla birlikte Peronizm'in ne olduğu konusunda da görüş ayrılıkları vardır. Peronizm bazı gruplar için toplumsal adalet arayan işçi sınıfının hareketi; bazıları için sosyalizme giden yolda sınıfların ittifakı; bir diğer grup içinse Peron'un kişisel, siyasal ve ekonomik hırslarını daha da ilerletmek için tasarlanmış olan bir siyasal mekanizmadır. Peronizm'in gerçekte amacı her ne olursa olsun, Peronizm 1943'ten 1970'lere kadar Arjantin nüfusunun çoğunluğu tarafından desteklenmiştir (Rudolph, 1985: 222). Arjantin siyasi tarihinin önemli iki siyasi partisi olan Muhafazakâr Parti ve Radikal Parti'nin yanında artık bir de Peronist Parti ortaya çıkmıştır.

Peron'un ekonomide oluşturduğu yapı Üçüncü Yol olarak değerlendirilmiştir. Devlet müdahaleciliğinin artırılması, işçi sınıfını gözetken politikalar, anti-kapitalist söylemler olarak tanımlanabilecek Üçüncü Yol, ekonomideki egemen sınıfların çıkarlarından sapmaya ve Arjantin ekonomisinde 1950'ye doğru sorunlar baş göstermesine neden olmuştur. Enerji, altyapı, teknoloji ve yatırılabilir fon yetersizliği nedeniyle sanayileşme tıkanma

noktasına gelmiş, büyüme yavaşlamıştır. Üretim maliyetleri artarken, üretkenlik düşmüştür. Tarımsal üretim gerilediği için ilk olarak gıda fiyatları yükselmiştir. 1951 yılında yapılan seçimde Peron tekrar kazanmıştır. Bu seçimde zafer elde ettiyse de iktidarı günden güne zayıflamaya başlamıştır. Orta sınıf giderek daralan kamusal özgürlük alanlarından, burjuvazi Peron'un halkçı siyasetinden, işverenler de işçi yanlısı politikalarından rahatsız olmuştur. Ekonomik sorunlar ve yükselen muhalefet içine giren Peron iktidarı, giderek otoriterleşen bir yapıya dönüşmüştür.

4. 1955 Darbesi

Peron iktidarına karşı, ordu 16 Eylül 1955 tarihinde yönetimi devralmak üzere harekete geçmiştir. Arkasından Peron istifa etmiş ve İspanya'ya sürgüne gönderilmiştir. Ordu bu darbesini 'Özgürleştirici Devrim' olarak adlandırmıştır. Ayaklanmanın lideri General Eduardo Lonardi 20 Eylül'de geçici başkan olarak demokrasiyi yeniden tesis etmek üzere göreve başlamıştır. Darbenin arkasından yayımladığı bildiriye; Deniz, Hava ve Kara Kuvvetlerinin ulusun sivil hayatına bir kez daha müdahale etmek için kışlasını terk ettiği ve devrimin devletin gücünü insanların aşağılamak için kullanan bir diktatörü ortadan kaldırmak için yapıldığı ifade edilmiştir. Devrimin herhangi bir sınıfın, siyasal partinin ya da ideolojinin çıkarı için değil, hukuk kurallarını yeniden kurmak için yapıldığı da askerler tarafından vurgulanmıştır (La Nacion, 22 Eylül 1955).

Ordu, iktidardan 1958 yılında ayrılmıştır. Askerin bu darbesinin içerisinde bir askeri darbe daha yaşanmıştır. Lonardi'nin iktidarı 2 aydan daha az sürmüştür. Başında Aramburu'nun olduğu bir grup asker, Lonardi'ye karşı yaptıkları darbeye iktidarı ele geçirmiştir. Bu grup, Lonardi'nin Peronizm'e karşı mücadelede oldukça yumuşak ve hoşgörülü olduğunu düşünmüştür. Aramburu iktidarı ele alır almaz sert bir şekilde Peronizm'le mücadeleye başlamıştır. Olağanüstü hal ilan etmiş ve Peronist Parti'yi dağıtmıştır. Peronist sembollerin ya da Peron'un adının kullanılmasını yasaklamış, devlet makamlarından Peronist üyeleri bertaraf etmiştir. Lonardi'ye destek olmak isteyen bir grubun eylemleri ordu tarafından hemen bastırılmış ve yüzlerce Peronist sendika üyesi gözaltına alınmıştır. Ordu, Peronist hareketi temizlemek için oldukça uğraşmıştır. 1958 seçimlerine kadar orduda ciddi bir Peronist subay temizliği faaliyeti yürütülmüş ve bu faaliyet seçimlerden sonra da devam etmiştir. Siyasi sistemini de-peronizasyonu, tıpkı öncesindeki Peron döneminin inşasında olduğu gibi, yasal-anayasal düzenlemelere dayanarak yapmıştır.

Peronizm yasaklanmış, seçim kanunu değiştirilmiş ve sonucundan memnun olunmayan seçimler iptal edilmiştir (Postacı, 2012: 128-129).

1956 yılında UCR iki kanada bölünmüş ve 1958'deki seçime bu şekilde katılmıştır. Birincisi, Peronistler içinde radikal kanadı temsil eden, başında Arturo Frondizi'nin bulunduğu UCRI (Union Civica Radical Intransigente); diğeri ise darbeci askerlerin desteklediği, Ricorado Balbin'in başkanlığında UCRP (Union Civica Radical de Pueblo)'dir. Peron'un, her ne kadar sürgünde olsa da seçimlere etkisi olmuştur. Frondizi'nin başkan olmasında Peronistlerin destekleri belirleyici olmuştur. Seçim sonuçlarına göre kazanan parti UCRI'dir. Böylece Arjantin, üçüncü kez demokrasiye dönmüş, demokrasinin baş aktörü olan siyasi partiler ve siyasi kadrolar karmaşaya itilmiştir. Bu durumun bir diğerk etkisi de ordunun, her aşamada siyasete karışma fırsatı bulmuş olmasıdır.

5. 1962 Darbesi

1958 seçiminden sonra Arjantin'de ne kadar demokratik bir düzen olduğu konusu tartışmalıydı. Frondizi askerler tarafından benimsenmemiştir. Askerler, Frondizi'yi komünist ve Peron'un işbirlikçisi olarak nitelendirirken, Frondizi hükümetinin askerler gözünde bir meşruluğu kalmamıştı. Bu sürecin sonunda Frondizi hükümeti dört yıl sonra darbeye karşılaştı. Darbeye giden yolda ekonomi politikaları, ordu ile ilişkiler, Küba Devrimi'ne karşı tutum ve Peronistlerle olan ilişkileri etkili oldu.

Ekonomide iddialı bir program izlemeyi tercih eden Frondizi, sanayileşmeyi hızlandırmak için tarımsal üretimi canlandırıp bu yolla da ihracat gelirlerini artıracak bir program yürürlüğe koymuştur. Ekonomiye devlet müdahalesi azaltılırken, yeni sanayilerin finansmanı da yabancı yatırımcılar tarafından karşılanmıştır. Hatta yabancı yatırımcılar için bir de Yabancı Yatırım Yasası çıkartılmıştır (Skidmore vd., 2010: 264). Frondizi'nin ekonomi politikaları dışa açılmayı, yabancı yatırımları teşvik etmeyi ve teknolojik olarak yenilenmeyi hedeflemiştir.

Bu dönemde yabancı yatırımları çekmede büyük bir başarı sağlanmıştır. Dört yıllık dönemde yapılan yabancı yatırım, Arjantin'e 1912-1975 arasında yapılan tüm doğrudan yatırımların neredeyse çeyreğini oluşturduğu belirtilmektedir. Bu yatırımlara rağmen, Frondizi aynı başarıyı ülke altyapısının yenilenmesi ve tarımsal üretimin artırılması konusunda gösterememiştir. Ulaşım altyapısı için ciddi bir faaliyet yürütmemiş, hatta 1961'de demiryollarının üçte birinin tasfiyesi ve işçilerin çıkarılması yolundaki Dünya Bankası raporunu uygulamaya koymuştur (Kılıç, 2013: 249-250).

Fronidizi'nin özellikle yabancı yatırımı teşvik ettiği ekonomi politikaları belli bir süre sonra ağır bir ödemeler dengesi krizine neden olmuştur. Fronidizi, yabancı kredi kuruluşlarını etkilemesi gerektiği için onların acı reçetesini kabul etmeye karar vermiştir. Bu reçete; büyük bir devalüasyondan, sert kontrollerden, kamu harcamalarının kesilmesinden, maaşların belli bir seviyede tutulmasından, kamu hizmetlerindeki sübvansiyonların azaltılmasından ve kamu görevlilerinin azaltılmasından oluşuyordu. Bu politikaların kaçınılmaz etkisi ise işçi sınıfının gelir düzeylerinin düşmesi olmuştur. Alım güçleri azalmış, artan huzursuzluk da grevlere yol açmıştır. Nisan, Mayıs ve Eylül 1959'da geniş çaplı grevler yapılmıştır. Yine aynı yılın Kasım ayında demiryolu çalışanları oldukça ses getiren bir grev düzenlemişlerdir. Zor durumda kalan Fronidizi, işçi sınıfının fiili olarak kazandığı bir uzlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Fronidizi'nin ekonomi politikalarından işçi sınıfının yanı sıra küçük firma sahipleri de oldukça zarar görmüştür (Skidmore vd., 2010: 264).

İktidara geldiği andan itibaren orduyla anlaşamayan Fronidizi, ordu tarafından da meşru kabul edilmemiştir. Bunun altında yatan neden Küba'yla kurduğu ilişkidir. Bu ilişki ordu tarafından eleştirilmiştir. Arjantin'in ABD ile yakın ilişkileri olmasına rağmen, Fronidizi, Küba Devrimi'ne göstermiş olduğu toleransla destek sağlamıştır. 1961 yılının Ağustos ayında Fronidizi gizlice Ernesto Che Guevara ile buluşmuştur. Bu konuda ordu ile yaşanan gerilimlerden sonra, Fronidizi Şubat 1962'de Küba'yla olan ilişkilerini sonlandırmıştır (Postacı, 2012: 131).

Mart 1962 seçimlerinde Peronist adaylara kongre ve il seçimlerine katılmalarının yolunu açılmıştır. Fronidizi'nin Peronistlere karşı olan tutumu orduyla arasındaki gerilime daha da katkıda bulunmuştur. Fronidizi, Peronistlerin başarılı olacağına ihtimal vermezken, Peronistler seçimde ciddi bir başarı elde etmişlerdir. Peronistler, oyların % 22'sini almış, 22 eyalet valiliğinin Buenos Aires başta olmak üzere 9'unu kazanmışlardır. Peronistler yasama meclisinde 42 sandalye alarak UCRI'li paramenterlerin çoğunu yerinden etmişlerdir (Hedges, 2011: 181).

Fronidizi'nin Peronistlere ve Küba'ya olan tutumu ordunun sabrını taşımış ve UCR Ulusal Komitesi 23 Mart'ta askeri müdahale için doğrudan çağrı yapmıştır. Asker, Fronidizi'den yapılan seçimin iptal edilmesini istemiş, fakat Fronidizi bunu kabul etmemiştir. Darbeden sonra Fronidizi 28 Mart'ta tutuklanmış ve 1930'da Başkan Yrigoyen'in, 1945'te de Peron'un hapsedildiği Martin Garcia Adası'nda gözaltına alınmıştır (Postacı, 2012: 132; Kılıç, 2013: 252).

Askerlerin darbeden sonraki bildirisi şöyle olmuştur: “Silahlı Kuvvetler, tek bir amaçla kurumsal süreci korur: Özgürlük Devrimi’nin ideallerinin tam olarak gerçekleştirilmesi... Biz, Arjantinliler’in güvenliğini ve hayatını yıkma tehdidi olan bir totalitarizm olduğunda aktif ve çabalayarak müdahale etmek zorundayız.” (La Nacion, 29 Mart 1962).

Darbe sonrasında Jose Maria Guido başkan olmuştur. Guido’nun başkanlığı biraz farklılık arz etmektedir. Frondizi zorla görevinden alındıktan sonra aynı gün Arjantin Yüksek Mahkemesi anayasal usule göre Senato Başkanı Jose Maria Guido’yu geçici başkan olarak atamıştı. Guido Senato başkanlığını da asıl başkan istifa ettiği için yürütmekteydi. Cuntanın bunu öğrenmesinden sonra bir şaşkınlık yaşandı. Kısacası, Guido’nun başkanlığı biraz oldubittiye gelmişti. Darbe lideri Raul Poggi, kendi koşullarını kabul ettiği takdirde Guido’nun başkanlığını kabul edeceklerini bildirdi. Ordunun Guido’dan istekleri 18 Mart seçiminin iptali, Ulusal Kongre’nin kapatılması, Peronistlere tekrar siyaset yasağı konulması, eyaletlerin yönetiminin doğrudan merkez tarafından üstlenilmesi ve sağcı ekonomistlerin hükümete alınması idi. Böylece Guido ile askerler sivil bir diktatörlük kurmuş olacaktı (Kılıç, 2013: 253).

Darbeden sonraki süreçte Peronizmle nasıl başa çıkılması gerektiğine dair politikalar tartışılmıştır. Bu politikaların bir kısmı Peronistler üzerindeki siyasi yasağın kaldırılmasını ve onları siyasi sisteme entegre etmeyi; diğerleri de Peronistleri tamamen siyasi sistemden temizlemeyi önermekteydi. Guido hükümeti ve ordu, Peronizmi etkisiz hale getirmek için yumuşak bir neo-Peronist parti kurulmasına ihtiyaç olduğuna inanıyorlardı. Donanma ise, bu politikanın Peronizm’in iktidara dönüşü için kapı açacağını savunuyordu. Sonunda İspanya’daki Peron’dan desteğini alan Union Popular (UP) kuruldu ve hükümet de bu durumu destekledi. Bunun üzerine Deniz Kuvvetleri 1963 yılında ayaklandı. Ayaklanma birkaç gün sürdü ve yüzlerce kişinin ölümüne neden oldu. Birçok kişi bir sonraki seçimlerde iktidar yarışına girecek olan UP’nin yeni bir askeri darbeye neden olacağı konusunda hemfikirdi. Bu durumda da yapılacak en iyi şeyin UP’nin seçimlere katılmasını engellemek olduğu kararlaştırıldı, UP ve Peronizm yasaklandı (Postacı, 2012: 132-133).

1962 darbesinden 1963 genel seçimlerine kadar geçen bir buçuk yıllık süreçte her ne kadar sivil bir başkan yönetiminde olsa da askerin iktidarı geçerli olmuştur. Bu dönemin dikkat çeken bir diğer özelliği ise istikrarsızlıktır. Bir buçuk yıl içerisinde içişleri bakanı altı kez; dışişleri, ekonomi, çalışma ve sosyal güvenlik bakanları beş kez; milli savunma bakanı dört kez; eğitim ve adalet ile kamu hizmetleri bakanları üçer kez; sağlık ve sosyal yardım bakanı da iki kez değiştirilmiştir. Asker, ekonomi konusunda da 1959 yılında iflas eden

politikaları Arjantin'in geleneksel oligarşik egemenleri için yeniden canlandırmaya çalışmış, fakat bu politikalar etkili olmamıştır. Milli gelir 1962-63'te %4 oranında düşmüş; 1962 Ocak ayında 83 peso 1 dolarken, Eylül 1963'te 150 peso 1 dolara eşit olmuştur. Bunlarla birlikte işsizlik oranlarındaki artış ve reel ücretlerdeki gerileme de ekonomideki geriliği göstermektedir (Torre ve De Riz, 1993: 291).

1963 seçiminde Arturo Illia başkan olarak seçilmiştir. Illia, 18 yaşındayken UCR'ye üye olmuş ve Hipolito Yrigoyen'le çalışmıştı. Yeni başkan, tarafsız bir eyalet doktoruydu. Illia sivil ve siyasal haklara saygılı makul bir politika ve ihtiyatlı bir popülist ekonomi politikası benimsemiştir. Ordu ise Illia'nın sola ve Peronizm'e en ufak bir yumuşaklık sergilemesi durumuna karşı hep tetikte durmuştur. Illia, ordunun işçilerine karışmamış, var olan gruplaşmada herhangi bir taraf tutmamıştır. Darbeden sonra bazı askerlere bürokrat ve teknokrat görevi verilmiş olmasına karşın, onları da kendi işlerine karıştırmamak için gayret göstermiştir.

Bu arada ordu içinde, kendilerine Kırmızılar (Colorados) ve Maviler (Azules) isimlerini takan iki hizip oluşmuştur. Kırmızılar, anti-Peronist'iler ve Peronizm'e ve komünizme karşıydılar. Bu grup, seçmenlerin Peronizm tercihlerini göz önüne aldıklarında, ülkenin henüz demokrasiye hazır olmadığı sonucunu çıkarmışlardır. Ekonomik konularda da ana ürünlerin ihracatına dayalı muhafazakâr bir politikanın ülke için en uygun ekonomi politikası olduğunu savunmuşlardır. 1962 yılında ordu içindeki piyadeler ve mühendislerin yanı sıra donanmanın bütün üst sınıfları Kırmızı grubuna dahildiler. Maviler (Azules) ise, kanunlara saygılı olarak bilinirlerdi ve ordunun bir kaos durumu ya da Peronizm'e dönüş olmadıkça siyasal sürecin dışında kalması gerektiğini savunmuşlardır. Peronizm'e karşı olmalarının nedeni ise Peron'un kendisiydi. Maviler ulusalcıydılar. Ekonomide de, sanayileşmek için de iktisadi milliyetçiliği benimsediler. Maviler grubunun destekçileri ordudaki süvari birlikleriydi. Maviler, 1963 seçimlerinde Illia'nın seçilmesi için destekte bulunmuşlardır (Rudolph, 1985: 242).

Illia, göreve geldiği dönem açısından şanslı olarak değerlendirilebilir. Çünkü ekonomide savaştan beri periyodik olarak yaşanan dur-kalk dönemleri devam etmekteydi ve Illia'nın iktidarı durgunluktan sonraki kalkış dönemine denk gelmiştir. Örneğin; GSMH 1962 ve 1963'te küçük bir düşüş yaşamıştı ama 1964 ve 1965'te ciddi yükselişler yaşandı (Skidmore vd., 2010: 265). Illia ekonomi politikalarında yabancı sermayeye karşı soğuk bir tutum izlemiştir. Yabancı petrol şirketlerine verilen arama ve üretim izinlerini iptal etmiştir. Kamu yatırımlarını artırmıştır. Temel gıda maddelerinin fiyatlarını ve konut

kiralarnı kontrol altında tutmayı sağlamaya yönelik bir yasa çıkartmıştır. Ücretler de bu dönemde yükselmiştir.

Illia siyasi haklar alanında da olumlu adımlar atmıştır. Yasaklı olan Peronistlerin çalışmalarına ve eylemlerine izin vermiştir. Hatta içinde Peronistlerin ve Komnrist Parti'nin de bulunduğu yasaklı bulunan tüm partilere 1965'te yapılacak olan ara seçimlere katılmalarının önündeki engeli kaldırmıştır. Illia'nın bu politikası hem ordu ile arasını açmış, hem de Peronistleri iktidara taşımmıştır. Bu olumlu havadan etkilenen CGT'deki Peronistler, Peron'un sürgünden dönmesi için grevler ve gösteriler düzenlemeye başlamışlardır. Mart'ta yapılan ara seçimlere Halkçı Birlik altında katılan Peronistler oyların % 30,9'unu alıp seçimden birinci parti olarak çıkmışlardır. Peronistlerin tekrar siyaset sahnesine çıkmayı başarmasında Illia'nın politikalarının önemli derecede katkıları vardır (Battaglini, 2006: 126).

6. 1966 Darbesi-Darbenin Yeni Boyutu: Bürokratik Otoritarizm

Illia hem ekonomik alanda hem de siyasi alanda uyguladığı politikaların bedelini ağır ödemiştir. Arjantin medyası Illia'ya karşı bir yıpratma kampanyası başlatmış, hatta medyada bazı gruplar açıkça darbe istediklerini belirtmişlerdir. Darbe söylentisi gittikçe yayılmış ve asker de bu beklentiyi fazla geciktirmeden karşılamıştır. General Julio Alsogaray ordu adına 28 Haziran 1966'da Illia'ya istifa etmesi için ağırıda bulunmuştur. Illia ilk başta direndiyse de akşamına başkanlık makamından çekildiğini açıklamıştır. Yeni Devlet Başkanı Genelkurmay Başkanı Juan Carlos Ongania olmuştur.

1966 darbesinin Arjantin'in ilk darbesi olmamasına rağmen önceki darbelerden oldukça farklı bir yapısı vardır. Darbe sırasında gerek Silahlı Kuvvetlerin içyapısındaki uyum, gerekse siyasi iktidarı belirsiz bir süreyle ele almaları ve sivil yaşama dönme konusundaki isteksiz tavırları ile bu darbeyi öncekilerden oldukça farklı kılmıştır. 1966 darbesini diğer darbelerden ayıran asıl özellik ise, var olan rejimin, bürokratik-otoriteryan rejimle bilinçli bir şekilde değiştirilmeye çalışılmasıdır (O'Donnell, 1979:116). 1966 darbesiyle başlatılan (ki 1964 Brezilya tarzı ekonomik modeli temel alan) stratejinin bir unsuru, birikim modelinin yeni aşaması için bir sosyal taban ile desteklenen küçük burjuvazinin yaratılmasına yetecek uzunlukta askeri iktidarın sürdürülmesiydi (Munck, 1985: 53).

1966 darbesinin üç nedeni, General Ongania tarafından şu şekilde ortaya konulmuştur: Birincisi, büyük toplumsal gruplar arasında teröre ve anarşiye sebep olan uyum eksikliği; ikincisi, sivil liderlerin ulusal sorunları çözmede yetersiz kalması; üçüncüsü, siyasi partilerin ve liderlerinin toplumda kutuplaşmaya yol açan sorumsuz davranışları (O'Donnell, 1979: 115-116).

Darbe, çok geniş bir kesimden destek görmüştür. Peronizmin atar damarı olan CGT, medya, yabancı sermaye, aşırı sağ ve oligarşik elit, eski başkan Frondizi, UCR-sol ve Katolik Kilisesi darbeyi desteklemiştir. Darbenin arkasında bulunan güçlü destekle birlikte ordu bu eylemini "Arjantin Devrimi" olarak ilan etmiştir. Hatta ordu, amaçlarının geçici olmadığını belirterek Arjantin'in yönetiminde uzun süre kalmak istediklerinin sinyali vermiştir. Ordunun yedi yıl süren iktidarı da bu isteğini uygulamaya geçirdiğini gösteren en güzel kanıttır (Kılıç, 2013: 256).

Askeri iktidar, Anayasa yerine geçecek bir Temel Statü hazırlamıştır. Yeni Başkan General Ongania, bürokratik otoriteryan bir rejim tesis etmeye başlamıştır. Amaç, 'Arjantin'in temel problemlerini idare etmek yerine onlara karşı saldırıya geçmek' olarak belirlenmiştir. Kısacası, toplumun dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Cunta, ordunun üç kuvvet birliğinden oluşturulmuştur. Ongania hükümeti, Ulusal Kongre de dahil olmak üzere bütün siyasi partileri ve bürokratik makamları azletmiştir. Hiç vakit kaybetmeden sosyal hayata yeni bir form vermek için işe koyulmuştur. Yeni düzende politikacıların yerine askeri liderler almış; ekonomik büyümeyi canlandıracak teknokratlar ve yabancı yatırımcılarla ittifaklar geliştirilmiştir (Skidmore vd., 2010: 265-266).

Askeri iktidarın iktisadi alanda yaptığı düzenlemelere bakıldığında, ilk yıllarda ihracata yönelik sanayileşme (İYS) politikalarıyla başarılı bir ekonomik gelişme yakalamıştır. Enflasyon düşmüş, sanayi gelişmiştir. Sonrasında ise iktidar, ekonomide yaşanan bu gelişmelerden yararlanamayan örgütlü işgücünün tepkisiyle karşılaşacak ve sonunda bazı politikalarını değiştirmek zorunda kalacaktır. Ücret ve aylıklar dondurulmuş, sendikalardan da bu duruma tepki yükselmiştir. Pesonun yabancı paralar karşısında değerinin düşmesi yabancı yatırımları cazip hale getirirken hem yerli yatırımcıyı zor duruma düşürmüştür hem de tarım ve tarıma dayalı dış ticareti olumsuz etkilemiştir. Ekonomideki bu gidişat tepkileri de beraberinde getirmiştir (Kılıç, 2013: 261).

Otoriter yönetim; ordu, polis, yargı sistemi ve ceza sistemi gibi devletin baskı araçları vasıtasıyla kendini güçlendirmiştir. Arjantin toplumunun önemli

bir özelliği örgütlü olmasıydı, fakat bu darbe döneminde örgütlü toplum pek etkili olmamıştır. Hatta ordu bu yapıyı dağıtıp hareket kabiliyetinden yoksun bırakmak için elinden geleni yapmıştır. Bürokratik-otoriter rejim, var olan kurumları ve siyasi pratikleri parçalayıp yok etmek için uğraşmıştır. Bu konuda Ongania'nın önemli bir politikası da orta ve üst gruptaki bürokratların atanma yöntemlerini değiştirmek olmuştur. Hem ulusal hem de eyalet düzeyinde yasama organları ve seçilmiş makamlar dağıtılmıştır. Eyaletlere de facto valiler yerleştirilmiştir. Yargı özerkliği de kaldırılmıştır. Üniversiteler ve basın üzerinde baskı ve sansür uygulanmıştır (aktaran Akdağ, 2006: 60). Darbeden çok kısa bir süre sonra, üniversiteler üzerindeki baskıyı gösteren "Uzun Bastonlar Gecesi" olarak adlandırılan bir olay yaşanmıştır. Federal Polis, Buenos Aires Üniversitesi'ne baskın yapmıştır. General Ongania'nın otoriter yönetiminin bir yansıması olarak çıkartmış olduğu Üniversite Reformu'na muhalefet eden öğrenciler ve hocalar ile güvenlik güçleri arasında ciddi bir gerilim yaşanmıştır. Olay sonrasında çok sayıda tutuklama olmuş ve 300 civarında profesör ülkeyi terk etmiştir (Kılıç, 2013: 260).

Otoriter rejim tarafından alınan sıkı önlemlere örnek olarak 1966 yılının Ekim ayında çıkartılan Ulusal Güvenlik Yasası da bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bu yasa Ulusal Güvenlik Doktrini'nin Arjantin'e uyarlanmış halidir. 1967 yılında da iki tane kararname çıkartılmıştır. Bunlardan birisi sivillerin korunmasına yönelik iken, diğeri Komünizme Karşı Korunma Kanunu'dur. Bu kanunlar yoluyla demokratik kurumlar üzerinde baskı kurulmuştur. Yine 1971 yılının Mayıs ayında ülkenin genelindeki suç eylemleri için yeni bir federal mahkeme oluşturulmasına dair kararname çıkartılmıştır. Bu mahkemeler Arjantin'in standart federal mahkemelerinin dışındaydı ve hedeflerinde gerilla örgütleri vardı (aktaran Postacı, 2012: 135; Akdağ, 2006:59-60).

Bu dönemde yaşanan terör ve şiddet olayları toplumu derinden etkilemiştir. Eski başkan Pedro Aramburu'nun öldürülmesi terör ve şiddet olaylarının korkutucu boyutunu göstermiştir. Terör ve şiddet olayları konusunda iki görüş vardır. Bunlardan birincisi, terör ve şiddet sürecini ilk tetikleyen faktörün askeri diktatörlük olduğunu (Kılıç, 2013: 260); ikincisi ise, terör ve şiddet olaylarının askeri diktatörlüğe tepki gösteren muhaliflerin askerden daha çok şiddet sergilediğini savunmaktadır (Postacı, 2012: 135).

Bu süreçte Arjantin'de yeraltı örgütlenmeleri artmış özellikle Peronizme karşı tutumların sertleştiği dönemlerde, örgütlenmeler hız kazanmış, 1960 öncesinde Aramburu iktidarına karşı Peronistler yeraltı örgütlenmelerine başlamışlardır. Arjantin doğumlu Che Guevara'dan etkilenen gerillalar 1959'da

Uturuncos (Kaplan-Adamlar) adıyla ilk örgütlerini kurmuşlardır. 1962’de kurulan *Ejercito Guerrillero del Pueblo -EGP* (Halkın Gerilla Ordusu) bir diğer gerilla örgütüdür. 1966 darbesinden sonra gerilla örgütleri faaliyetlerini daha da artırmışlardır. Bununla birlikte yeni silahlı direniş örgütleri kurulmaya başlandığı görülmektedir. Bunlardan başlıcaları, “Sol-kanat Peronist Silahlı Kuvvetleri (FAP), Maoist Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri (FAL), Marksist-Leninist Devrimci Silahlı Kuvvetler (FAR) idi. Sayıları az da olsa bazı Katolik rahipler bile Üçüncü Dünya İçin Rahipler Hareketi (MSTM) gibi rejim karşıtı ve sol eğilimli bir örgütlenmeye gitmişlerdir: ”(Kılıç, 2013: 261-262).

Peronistlerin bu şekilde örgütlenmeleri kendi içinde de tam bir birlik olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Peron’un sürgünü sırasında, Peronizm de çeşitli hiziplere ayrılmış, ilk ayrılık, Peronsuz bir hükümeti kabul etmeyen sendika liderleriyle, Frondizi ve Illia hükümetleriyle uzlaşmaya istekli olan neo-Peronistler arasında çıkmıştır. Neo-Peronistlerin uygulamak istediği bir çeşit katılımcılık politikasıydı, siyasal varlıklarını sürdürmek için bunu gerekli görmüşlerdir. Böylece siyasal makamlarda bulunarak, karar alma süreçlerine katılabileceklerini planlamışlardır. Peronistlerin arasında yaşanan diğer bir bölünme de 1969’daki “Cordobazo” ayaklanmasıyla olmuştur. Bu bölünme ise, geleneksel sendika birlikleriyle, daha radikal ve militan olan genç gruplar arasında yaşanmıştır (Gomez, 2001: 28).

Cordobazo, askeri iktidar döneminde yaşanan en önemli ayaklanmadır. Yukarıda da bahsedilen üniversite reformuna tepki gösteren öğrenciler ve hak arayan işçilerin içinde bulunduğu beş kişinin polis tarafından öldürülmesi sonucunda Cordoba’da bir ayaklanma meydana gelmiştir. 29-30 Mayıs 1969’da öğrenciler ve işçiler şehir merkezini işgal etmiş ve bu yüzden ayaklanmanın adı Cordobazo olarak adlandırılmıştır. Olaylar aslında Mart ayından beri devam etmekteydi. Ayaklanmanın öncüsü CGT’nin yönetimle uzlaşmayan kanadıydı. Ayaklanmaya katılanların büyük çoğunluğunu işçiler oluşturuyordu. Binlerce kişi kent sokaklarına indi, güvenlik güçlerine karşı koydular; kamu binalarına, yabancı şirket binalarına ve bankalara saldırdılar. Olaylar kentin dört bin kişilik polisine takviye olarak gönderilen beş bin kişilik özel askeri birlik tarafından bastırılmıştır (Torre ve de Riz, 1993: 306).

Cordobazo ayaklanmasının önemli sonuçları olmuştur. Bunlardan ilki, askeri iktidara karşı gerçekleştirilen eylem biçimlerinin değişmesidir. Ayaklanmaya katılanlar çeşitli şiddet araçları kullanmışlar, askeri iktidara karşı direnme biçimi olarak silahlı mücadele daha geçerli bir yöntem olarak görülmeye başlanmıştır. Peronistler arasında yaşanan bölünmeler ve bütünleşmeler de yine bu ayaklanmanın sonunda daha belirgin hale gelmiştir.

1970'li yıllarda etkin rol oynayan iki büyük gerilla örgütü ortaya çıkmıştır. Bunlar, Peronist Montoneros³ ile Devrimci Halk Ordusu'ydu. Ayaklanmanın ikinci sonucu, yukarıda da bahsedildiği gibi, Peronistler en sağdan en sola olmak üzere birbirine karşıt gruplar olarak ciddi bir şekilde bölünmüştür. Son olarak da, yaşanan ayaklanma askeri iktidarın her istediğini yapamayacağını göstermiştir. Yaşanılan olaylar Ongania'nın popüleritesini yitirmesine neden olmuştur. Uygulanan kemer sıkma politikasının sorumlusu olarak görülen Ekonomi Bakanı görevden alınırken ayaklanmadan bir yıl sonra Ongania da bir iç darbeyle devrilmiştir (Kılıç, 2013: 262-264).

Ongania'dan sonra ise yerine ilk olarak General Roberto Marcelo Levingston, sonrasında ise Ordu Komutanı General Alejandro Agustin Lanusse gelmiştir. Levingston çok kısa bir süre iktidarda kalmıştır. Bu arada Arjantin'de siyasi gruplardan, toplumdan özgür ve demokratik seçim talebi artış göstermiştir. Ekonomideki gidişat da Levingston'un aleyhine dönmüştür. Enflasyon oranları ciddi boyutlara ulaşmış; fiyatlar yükselmiştir.

General Lanusse bir darbeyle Levingston'u devirmiş ve 1971 yılından 1973 seçimlerine kadar iktidarı yürütmüştür. Lanusse darbe konusunda deneyimli olup 1950'den beri planlanan darbelerin neredeyse hepsinin içinde bulunmuştur. 1951'de Peron'a karşı planlanan darbe girişimine katılıp bu yüzden de ömür boyu hapis cezası almıştır. Hapisten 1955'teki darbe sayesinde kurtulmuş ve 1968 yılında da genelkurmay başkanı olmuştur.

Lanusse'nin yönetimi sırasında, 1972 yılının Ağustos ayında, Arjantin tarihine Trelew Katliamı olarak geçen bir olay yaşanmıştır. Rawson kentindeki bir hapishaneden 110 tutuklu kaçma girişiminde bulunmuş ve bunların 6'sı kaçmayı başarmıştır. 19 kişi ise, plandaki bir aksaklık yüzünden havaalanındaki jandarmalar tarafından yakalanmıştır. 6 kişi Trelew Havaalanı'nda daha önceden gerillalarca el konulmuş olan bir uçakla Şili'ye kaçmıştır. Şili'de dönemin başkanı Salvador Allende'ydi. Arjantin, Şili'den bu 6 kişinin iadesini istemiş; fakat Allende bu isteği reddetmiştir. Sonrasında bu 6 kişinin iadesi, kaçma girişiminde bulunup başarısız olan 19 mahkûmun cezalandırılmasında pazarlık konusu olmuştur. 6 kaçağın Arjantin'e iade edilmemesi halinde 19

---

³ -Montoneros deyimi, 19. yüzyıldaki karizmatik yerel şeflerin, yani *caudilloların*, peşinden gidenlerle benzerlik ve bağ kurma niyetiyle türetilmişti. Böylelikle örgüt, horgörülenlerin, *çulsuzların*, *karakafacıkların* temsilcisi olduğu mesajını vermekteydi (-Bknz. Kılıç, 2013: 268). Montoneros hareketinin en önemli özelliği, Arjantin tarihinde ilk kez ordunun geleneksel hakimiyetine ciddi bir biçimde meydan okunmasıdır (Pion-Berlin, 1985: 57).

tutuklunun idam edileceği bildirilmiştir. Allende, bu teklifi geri çevirmiştir. 19 tutuklu Trelew yakınlarındaki bir donanma üssüne götürülmüş ve 7 gün sonra tekrar kaçma girişiminde buldukları gerekçesiyle kurşuna dizilmişlerdir. 19 kişiden 3'ü kurtulmuş, bunlarda sonradan kayıplar listesine geçmiştir (Hedges, 2011: 194). Trelew Katliamı'ndan sonra ülkede şiddet eylemleri daha da artmıştır.

Artan şiddet olayları, ekonomideki kötü gidişat, siyasal savaş ortamı ordunun yeni bir çözüm sunması yönündeki talepleri iyice artırmıştır. Ordu bu atmosferde anayasaya sığınmanın ve sivilleşme yönünde adım atmanın iyi bir strateji olduğunu düşünerek genel seçimin 1973 yılda yapılmasını kararlaştırmıştır. Aynı zamanda Lanusse büyük bir risk alarak, 18 yıldır sürgünde olan Peron'un Arjantin'e dönmesine izin vermiştir. Peron, 1972'nin sonlarında kısa süreliğine Arjantin'e gelip 1973 seçimi için Dr. Hector Campora lehine yoğun bir lobi faaliyetini yürütmüştür (Skidmore vd., 2010: 266-267).

7. 1973 Genel Seçimi ve Peronizm'in İkinci Perdesi

11 Mart 1973'te yapılan genel seçimde Peronist Parti %49 oranında oy almış ve Hector Campora başkan olarak seçilmiştir. Seçimlerden önce kullanılan slogan çok manidardır: "Campora hükümete, Peron iktidara". Bu seçimle birlikte Arjantin'de Peronizm'in birincisine göre oldukça kısa sürecek ikinci yarısı başlamıştır.

Campora'nın ilk icraatı kapsamlı bir af çıkartmak olmuştur. Politik tutuklular ve gerillalar serbest bırakılmıştır. Campora cesur bir ekonomi politikası başlatmıştır. İlk olarak işçi ücretlerini artırmayı hedeflemiş, hatta bir önceki Peronist dönemde ulusal gelirden elde ettikleri kazanca ulaştırmaya çalışmıştır. Tabii ki bu politika bütün çıkar gruplarının olağanüstü iş birliğini gerektirmiştir. Bunun için Campora hükümeti, işgücü ve işverenler arasında uyum sağlamak üzere bir sosyal anlaşma yürütmüştür. Kırsal üretim için de yine cazip fırsatlar yaratılmaya çalışılmıştır. 1980'e kadar ücretler, vergi ve kredi teşvikleri sağlanması yönünde karar alınmıştır. Şaşırtıcı bir şekilde yeni Peronist rejim, Arjantin toplumundaki neredeyse tüm çıkar gruplarıyla bir koalisyon inşa etmiştir. Bu koalisyonun nasıl mümkün olduğunu anlamak için Arjantin toplumunun tükenmişlik içerisinde olduğunu görmek yeterli olmuştur. Bazı kesimler yeni Peron hükümetini, ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi adına şans olarak görmüşlerdir. Ama hükümetin başarı oranının çok yüksek olmayacağı görülüyordu. İlk başta olumlu seyreden hava, sonradan değişmiştir. Siyasal şiddet yükselerek devam etmiştir. Gerillalar

da yeni Peronist hükümeti kabul etmemişlerdir. Adam kaçırma ve suikastler devam etmiştir. Siyasal denge oldukça kırılgan bir yapı sergilemiştir. Fabrika işgali ve eylemler daha da artış göstermiştir. Sosyal konsensus için karizmatik bir lider etrafında birleşmenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu karizmatik liderlik içinse Peron'dan başka isim düşünülmemiştir. Fakat Peron'un 77 yaşında olması ve bozuk olan sağlığı hesaba katılmamıştır (Skidmore vd., 2010: 267).

Peron 20 Haziran 1973'te, yanında üçüncü eşi Isabel Martinez de Peron'la birlikte Arjantin'e geri dönmüştür. Ezeiza Havaalanına Peron'u karşılamaya yaklaşık üç milyon hayranı gelmiştir. O gün Arjantin için gerçekten de unutulmaz bir tarih olmuştur. Peron hayranlarını selamlarken ateş açılmış ve ortalık savaş alanına dönmüştür. Olayda, sağcı Peronistler solcu Peronist grup Montonerolar'ı hedef almışlardır. Resmi açıklamalara göre 13 kişi ölmüş, 365 kişi yaralanmıştır. Resmi olmayan açıklamalarda bu sayıların daha fazla olduğu öne sürülmektedir. Bu olay Arjantin siyasi tarihinde Ezeiza Katliamı olarak adlandırılmıştır.

Ezeiza Katliamı, oldukça fazla anlam taşıyordu. İlk olarak sağ ve sol Peronistlerin arasındaki ayrılığın ne kadar ciddi boyutta olduğu görülmüştür. Sağ Peronistlerin yönetimindeki CGT'nin şiddet eylemlerinin azami seviyeye çıktığı bu saldırıda, sol Peronist Montonerolar'ı hedef alınmıştır. Diğer yandan katliamın, Campora'yı yıpratmak ve Peron'un başkanlığına daha hızlı geçişi sağlamak için düzenlenmiş olduğu ortaya çıkmıştır (Kılıç, 2013: 267). Ezeiza Katliamı'nın bir diğer sonucu da yeraltı örgütlerinin, gerillaların bu tarz şiddet eylemlerini cesaretlendiren etkisi olmuştur. Bu tarz şiddet eylemleri Peron döneminde de hız kesmeden devam etmiş ve Peron'un önlem alması gerekmiştir.

Peron döndüğünde, başkanlık için ikamet şartını sağlamaması sorun olarak önüne çıkmıştır. Peron'un dönüş zaferi üzerine, Peroncular tarafından Campora'nın istifa etmesi için biz dizi ayaklanma tertiplenmiş ve sonrasında başkan yardımcısı derhal seçimlere gidilmesi için çağrıda bulunmuştur. 23 Eylül 1973'te yapılan başkanlık seçimlerinde Peron başkan olarak seçilmiş ve 11 Ekim 1973'te göreve başlamıştır. Böylece Peron, Arjantin'de üçüncü kez başkan olmuş, üçüncü karısı Isabel Peron'u da başkan yardımcısı olarak atamıştır.

Peron, öncelikli olarak işçi hareketini birleştirmeye çalışmış ve askeri kurumları kitlelerle barıştırmak için çaba sarf etmiştir. Ama bu iş maalesef çok kolay olmamıştır. Peron sürgündeyken her şey çok değişmiştir. İşçi hareketinde de çok değişiklik olmuştur. İşçiler çok daha fazla militan sosyalist gruplarla

hareket eder hale gelmişlerdir. Bu grupların ideolojik özelliği de Marksizm'den etkilenmiş olmasıdır. Bu grupları kontrol altında tutmak kolay olmamıştır. İşçi sınıfı ve işverenler arasında ücret-fiyat politikası konusunda kurulmuş olan sosyal anlaşma sadece kısa süreliğine başarı sağladıysa da ilerleyen süreçte artık dengeler bozulmuştur. Ekonomi, bu dönemde dünya genelinde yaşanan petrol fiyatlarındaki artıştan dolayı çökme noktasına gelmiştir. Peron'un buna karşı önlem olarak ekonomiyi canlandırmak için aldığı dış borçlar ise bütçe açığını daha da derinleştirmiştir. Çalışanların ücretleri her geçen gün değer kaybediyordu. Sokakta militan öğrencilerin ve entelektüellerin eylemleri giderek artmıştır. Peron, artan bu eylemlere karşı sonunda harekete geçmiştir. Kitle gösterileri yasa dışı hale getirilmiş ve polisin müdahalesine izin verilmiştir. Medya da devlet kontrolü altında tutulmuştur. Bu olaylardan kısa bir süre sonra 1 Temmuz 1974'te Peron ölmüş ve yerine karısı ve başkan yardımcısı Isabel Peron geçmiştir (Gomez, 2001: 13-14).

8. 24 Mart 1976 Askeri Darbesi

Isabel Peron, siyasette ve yönetimde pek deneyimli sayılmazdı. Başkanlık sürecinde de kendisine sağcı danışmanı Jose Lopez Rega yardımcı olmuştur. Rega, Peron'un özel danışmanlığını ve başkanlığı sırasında Refah Bakanı görevlerini yürütmüştür. Isabel Peron'un başkan yardımcısı olmasında da katkısı bulunmaktadır. Çünkü bu konuda Peron'a baskı yapmıştır (Postacı, 2012: 140). Aslında Peron'un ölümüyle birlikte başkanlık Isabel Peron'a değil, karanlık ve yozlaşmış bir siyasal figür olarak değerlendirilen Jose Lopez Rega tarafından devralınmıştır. Isabel Peron'un başkanlığı sırasında pretoryen mücadele görülmemiş boyutlara ulaşmıştır: hiper-enflasyon krizleri ve hükümet ile sendikalar arasındaki gerilim, gerilla saldırganlığı ve devlet destekli antikomünist paramiliter grupların eylemleriyle birleştirilmiştir. Bu sorunlara ek olarak, Peronist hareket içindeki eğilimler de devlet içerisindeki parçalanmanın göstergesi olmuştur (Peruzzotti, 2004: 109).

Isabel Peron iktidarında en önemli sınavlardan biri gerilla savaşları ve şiddet eylemleri olmuştur. Montonerolar'ın politik zeminlerini kaybetmeleri, onları ordu ile ittifaka yöneltmiştir. Aşırı sağcı paramiliter gruplar da ülkedeki şiddeti daha da artırmıştır. Bu arada Jose Lopez Rega'nın desteklediği iddia edilen Triple-A⁴ isimli örgüt, solla mücadele etmek için acımasız yöntemler

---

⁴ Triple-A (Alianza Anticomunista Argentina) Arjantin Antikomünist İttifakı ile ilgili gerçekler, 1983 yılından sonraki araştırmalarda ortaya çıkarıldı. Triple-A, polis ve SIDE ile iş birliği içinde çalışmaktaydı. Finansmanı Rega tarafından Sosyal Refah Bakanlığı kaynaklarından sağlanmaktaydı. Ayrıca Şili gizli servisi DINA, Bolivya diktatörü Hugo

kullanmaya başlamıştır. 1975'e kadar gerilla örgütleri, AAF (Arjantin Hava Kuvvetleri) üyelerinin olduğu garnizonlara saldırarak hem AAF üyelerini hem de ailelerini öldürdüler. Birçok saldırı ve ölüm olayıyla başlayan panikle birlikte Silahlı Kuvvetler, hükümetin şiddeti kontrol edemediği kanaatine vardı. Aynı şekilde toplumdan da bu kanaate katılan gruplar vardı (Battaglino, 2006: 139). Isabel Peron hükümeti artan şiddet olaylarıyla ilgili politika üretme konusunda yetersiz kalmıştır. Danışmanı Lopez Rega'nın desteklediği Triple-A, ülkedeki terör olaylarını ve ölüm timleriyle cinayetleri daha da etkili hale getirmiştir.

Isabel Peron ekonomi alanında da ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyon, bütçe açığı ve dış ticaret dengesizliği ile kemer sıkma politikalarının sarmalında dönen Arjantin ekonomisi, tüm dünyayı etkileyen 1973 petrol krizinin de etkisiyle iyice kötü duruma düşmüştür. Isabel Peron, ekonomideki krizle baş edebilmek için Haziran 1975'te bir plan açıklamıştır. Plan, Ekonomi Bakanı Celestino Rodrigazo tarafından hazırlanmıştır. Bundan dolayı plana, El Rodrigazo adı verilmiştir. Planda %66,6 devalüasyon yapılması, elektrik, su, gaz ve toplu ulaşım fiyatlarının %100, petrol fiyatlarının %180 yükseltilmesi ve işçi ücretlerinde %45 kesintiye gidilmesi kararlaştırılmıştır. Plana sağcı Peronistlerden bile tepki gelmiştir. Plan, ekonomide başarılı olmak şöyle dursun, ekonomiyi daha da olumsuz etkilemiştir. Gelen tepkiler, yapılan grevler ve işçilerin eylemleri sonucunda Ekonomi Bakanı görevden alınmıştır. Aynı zamanda Isabel Peron'un akıl hocası Jose Lopez Rega da Arjantin'den kaçmıştır. Isabel Peron, Rega'nın adamlarını da etrafından uzaklaştırmıştır (Kılıç, 2013: 271-272).

1975'te yapılan grev, ülkenin ana çelik tesislerini felç etmiştir. Bu grev her ne kadar başarısız olsa da kitlesel hareketlerin kuvvetini anlama konusunda etkili olmuştur. Hükümetin sendika liderlerinden gelen ücret talebine olumsuz yanıt vermesiyle 1975 yılının Temmuz ayında ülke genelinde bir grev dalgası yaşanmıştır. Greve 48 saat içinde 10 milyon kadar işçi katılmış ve bu grev muhtemelen Arjantin tarihindeki en önemlisi olmuştur. İkinci grev dalgası Şubat-Mart 1976'da yaşanmıştır. Bu grevi, görevden alınan Ekonomi Bakanı'nın yerine gelen Emilio Mondelli'nin almış olduğu kemer sıkma politikaları tetiklemiştir. Bu politikalar, ülkedeki işçi sınıfının mevcut sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı gibi, 1955'ten beri empoze edilmeye çalışılan kapitalizmin istikrarının sağlanamamasının da nedeni olarak değerlendirilmiştir. Aynı

Banzer, İtalyan neo-faşist Stefano Delle Chiaie ile bağlantıları saptandı. Triple-A'nın adam kaçırmada ve cinayetlerde de adı geçmiştir. Daha fazla bilgi için (bknz. Kılıç, 2013: 270-271).

zamanda iyi organize olmuş işçi sınıfının talepleriyle kapitalist ekonominin gereklerini uzlaştırmanın imkânsız olduğu görülmüştür. Sonunda ekonomik kriz, burjuvaziyi, kitlelerin yaşam standartlarının bastırıldığı, kapitalizm için sağlıklı kâr oranlarının elde edilebileceği “güçlü devlet”e yönlendirerek darbe yaptırmak zorunda bırakmıştır (Munck, 1985:55-56).

Ekonominin kötü gidişatı ve şiddet eylemlerinin başedilmezliğinin yanı sıra, Şili’deki Allende, Küba’daki Castro gibi devrimci bir hükümetin Arjantin’de de kurulabileceği ihtimali askeri endişelendiren bir diğer durum olmuştur. Asker, silahlı gerillaların kendisine rakip olacağına dair bir saplantı geliştirmiştir. Bu saplantı, gerillaların gerçekten kazanacağı fikrine ve silahlı kuvvetlerin yok olup gideceğine dair bir senaryoya dönüşmüştür. Aslında mevcut iki önemli gerilla grubunun toplam silahlı militan sayısı 5.000 kadarken, Silahlı Kuvvetler’in 170.000 ve güvenlik güçlerinin 130.000 olduğu göz önüne alındığında bu sayının ne kadar tehdit oluşturabileceği anlaşılacaktır. Bu saplantı, ordunun müdahale etme isteğini etkileyen önemli bir neden olarak değerlendirilmektedir (aktaran Postacı, 2012: 141).

Ordu, mevcut sorunları çözmesi için iktidara bir ultimatoma göndermiştir: “*ya sorunları çöz ya da biz çözeceğiz*” (Gomez, 2001: 16). 1975 yılında, ordunun da baskısıyla Jorge Rafael Videla, Isabel Peron tarafından Genelkurmay Başkanı olarak atanmıştır. Videla atandıktan sonra, hem siyasi hem de ekonomik yıkıcılığı ortadan kaldırmak ve darbeyi görüşmek üzere gizli bir toplantı yapmıştır. Ordunun her bir kuvvet kolundan gelen temsilcilerden oluşan müdahale komitesi, darbeden aylar önce “Proceso de Reorganizacion Nacional”⁵ (Ulusal Yeniden Örgütlenme Süreci) ile darbenin siyasal planını hazırlamışlardır. Darbenin yol haritası olan bu plan ile ekonomi bakanının kim olacağı gibi en kritik detaylara kadar karar verilmiştir (Battaglino, 2006: 140). “Proceso de Reorganizacion Nacional” ile çözüm sağlanacak olan başlıklar şu şekilde sıralanmıştır: Devletin temelini oluşturan temel değerlerin yeniden inşası; ahlak ve verimlilik; ulusun özünü ve imajını yeniden inşa etme gereği; yıkıcılığın kökünü kazımak; ulus için dengeli, farklı sektörlerin katıldığı ve sorumluluk aldığı bir ekonomik gelişimin teşvik edilmesi; temsili ve federal demokrasi; Arjantin halkının taleplerine uygun çözüm ve ilerleme (Pion-Berlin, 1985: 57).

Ordu verdiği ultimatomdan sadece 90 gün sonra Isabel Peron’u kansız bir darbe ile devirmiştir. Darbe her ne kadar kansız olsa da sonrasında

---

⁵The Act of National Reorganization, El Proceso olarak da bilinmektedir.

yaşananlar insanlık tarihi açısından utanç verici olmuştur. Arjantin’de 1976-1983 yılları arasındaki döneme “Kirli Savaş” adı verilmiştir.

Ordunun hazırlamış olduğu Ulusal Yeniden-Örgütlenme Süreci darbeye birlikte uygulanmaya başlamıştır. Bu noktada askeri iktidarın bu süreci niçin bu şekilde adlandırdığını açıklamak oldukça önemlidir. Askeri cuntanın 1976 darbesinin nedenlerinden biri olarak gösterdiği komünizmi durdurma, 1960’larla birlikte Latin Amerika’da meydana gelen darbelerin hemen hemen hepsinde gerekçe olarak kullanılmıştır. Bu gerekçeyi, Ulusal Güvenlik Doktrini’nin Latin Amerika ülkelerinin siyasetine yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür. Orduların bu doktrin çerçevesinde en önemli görevleri “iç düşman” a karşı savaştır -buradaki iç düşman da eski politik güçler ve komünist politik güçlerdir (Rojas, 1996)-. Hatta iç düşmana karşı savaşmak sadece orduların değil bütün kurumların görevi olarak addedilmiştir. İşte bu noktada gerek kurumları, gerek sivil toplumu uyum içerisinde hareket etmesini sağlayacak bir düzen oluşturmak için gerekli olan program Ulusal Yeniden-Organizasyon olarak belirlenmiştir.

1976 darbesinin gerekçeleri cunta tarafından şu şekilde ortaya konmuştur: Komünizmi durdurmak, kamu düzenini ve güvenliğini yeniden sağlamak ve ekonomiyi kurtarmak. Cunta, Arjantin’i, darbenin gerekçesi olarak gösterdiği bu durumlardan kurtarmak için reorganizasyon programı başlatmıştır. Reorganizasyon döneminde yaptıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Öncelikle var olan hukuki ve siyasi düzen ortadan kaldırılmıştır. Anayasa askıya alınmış, Ulusal Meclis dağıtılmıştır. Siyasi parti faaliyetleri yasaklanmıştır. Tüm eyaletlerin valileri görevlerinden alınmış ve yönetimler yerel askeri birlik komutanlarına verilmiştir. Kent konseyleri ve eyalet meclisleri kapatılmıştır. Sendika faaliyetleri yasaklanmıştır. Çoğu kurumun başına yönetici olarak askerler getirilmiştir. (Örneğin, Buenos Aires’in ünlü operası Teatro Colon’un başına asker atanmıştır.) Çeşitli kurumlarda -yargı, yükseköğretim gibi- geniş tasfiyeler gerçekleştirilmiştir.

Cunta, General Jorge Rafael Videla, Amiral Emilio Eduardo Massera ve Tuğgeneral Orlando Ramon Agosti’den oluşuyordu. Askeri iktidar boyunca, 1976’dan 1981’e kadar beş yıl boyunca başkanlığı en fazla elinde tutan Videla olmuştur. Videla’dan sonra devlet başkanlığına Amiral Roberto Viola gelmiş fakat başkanlığı uzun sürmemiştir. 11 Aralık 1981’de Viola’nın yerine Amiral Carlos Lacoste gelmiş ve o da sadece 10 günlük bir süreç için devlet başkanlığı yapmıştır. 21 Aralık 1981’de ise General Leopoldo Galtieri 6 aylık devlet başkanlığında kalmıştır. 18 Haziran 1982’de General Alfredo Saint-Jean, 1 Temmuz 1982’de de emekli general Reynaldo Bignone devlet başkanı olmuştur.

Devlet başkanlığı makamında askeri iktidar süresince, yani 7 yıl içinde, başkan değişiminin sıklığı dikkat çekici bir noktadır.

Cuntanın ilk faaliyetlerinden birisi ekonomi politikalarını düzenlemek olmuştur. Cunta, Peronizm döneminde hiper-enflasyon, ekonomik durgunluk ve sosyal huzursuzlukla ilişkili olan ücret-fiyat politikasından farklı bir politika izlemek istemiştir. Bu durumda da liberal felsefenin kontrolleri reddetmesi çok iyi bir tercih olarak değerlendirilmiştir (Pion-Berlin, 1985: 58). Askeri iktidarın ekonomi politikaları Ekonomi Bakanı Alfredo Martinez de Hoz tarafından dile getirilmiştir. Aslında Hoz, Isabel Peron döneminin de son ekonomi bakanı olarak görev yapmıştır. İlk izlenim, ekonomik önlemlerin Şili'deki gibi olacağını göstermiştir. Şili'de 1973 darbesinden sonra Chicago Boys olarak bilinen grup tarafından uygulanan ekonomi politikaları, Arjantin'e de yavaş yavaş uyarlanmıştır. Hayata geçirilen uygulamalar şöyledir (Munck, 1985: 58): Önceki 5 yıla göre reel ücretler yaklaşık %50 oranında azaltılmıştır; kamu hizmetlerinin ücretleri artırılmış ve bazı kamu hizmetlerine son verilmiştir; dış ticarete engeller ve kısıtlamalar kaldırılmıştır; ithal ikamecilik yerine ihracata yönelik politika izlenmeye başlanmıştır; devlet harcamaları ve istihdam azaltılmıştır; devlete ait işletmeler yeniden özelleştirilmiştir.

Ekonomi politikalarındaki bu değişiklik ilk başlarda göstergelere olumlu yansdıysa da sonradan Arjantin'i 2000'li yıllara kadar perişan edecek bunalıma yol açmıştır. Uygulanan ekonomi politikaları, ülke ekonomisini ilk etapta canlandırmıştır. Örneğin 1980'de enflasyon oranları %88'e inmiştir. 1976-1979 arasındaki dönemde de dış ödemeler dengesi fazlalık vermiştir. İlk başlarda yabancı sermaye girişinin cazip hale getirilmesi de ülke ekonomisini canlandırmış, ama 1981'de Arjantin ekonomisi için karanlık günler başlamıştır. Enflasyon oranları %100'ün üstüne çıkmış, sanayi sadece kapasitesinin yarısı kadar çalışır hale gelmiş ve reel ücretler 1970'tekinden daha alt düzeylere inmiştir (Skidmore vd., 2010: 270). Bunlarla birlikte bütçe açığı ve dış borçlar da artarak ekonomiyi resesyona sokmuştur. Özetle, Arjantin ekonomisi daha önceden de denenmiş ve başka ülkelerde de tanık olunan bir kısır döngü içinde kaybolmuştur. 1983'te askeri iktidar yerini demokratik iktidara bıraktığında karşısında, enflasyon oranının %1000'lere yaklaştığı, yabancı kredi kuruluşlarına bağımlılığın had safhada olduğu bir ekonomi bulmuştur.

Viola, Videla'dan iktidarı devraldığına, ekonomi politikasına yeniden yön vermeye çalışarak ve siyasal partilerle görüşerek Proceso sürecini değiştirmeye çalışmıştır. Viola açık askeri yönetimden ziyade bir başka formül bulmak istemiştir. Viola, askeri kurumların baskısını azaltacak bir yönetim şekli bulmanın gerekli olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden askeri kurumlar ile

durumdan hoşnut olmayan sivil sektörler arasında görüşmeler başlatmaya çalışmıştır. Jose Martinez de Hoz'un rolünü azaltmış ve iktidardaki askeri görünürlüğü azaltmak için daha çok sivil bakan atama konusunda hassas davranmıştır. Siyasal partilerle diyalog geliştirmek için bir forum oluşturmuştur. 1980'lerin başında ekonomideki kötü gidişatta işçi ve işverenlerin arasında çıkan anlaşmazlıkları önleyecek iş anlaşmaları uygulamaya çalışmıştır.

8.1. Falkland (Malvin) Adaları Sorunu

Askeri iktidar, diktatörlüğünü ülke sınırlarının dışına da çıkartmıştır. İlk olarak İngiliz Tahkim Mahkemesi 1977 yılında, öteden beri Arjantin ve Şili arasında anlaşmazlık konusu olan Nueva, Picton ve Lennox adalarının Şili'ye ait olduğuna dair bir karar verince, askeri iktidar 1978 yılında bu adaları işgal etmek için Egemenlik Operasyonu'na (Operacion Soberania) kalkışmış, durum, Papa'nın özel elçi olarak araya girmesiyle yatıştırılmıştır.

Kendi ülkesinde hızını alamayan askeri iktidar 1982 yılında bu kez, İngiltere ile aralarında 18. yüzyıldan beri çekişme konusu olan Falkland Adaları (Malvinas) sorununu gündeme getirmiştir. Aslında askeri iktidar 1976 yılında Falkland Adalarıyla ilgili görüşme taleplerini İngiltere'ye iletmış ve İngiltere ise oyalama taktiği uygulamıştır. Arjantin işgal planı hazırlığına girerek Şili'ye de gözdağı vermek istemiştir. 1981'in sonunda İngiltere, Güney Amerika'daki varlığını azaltmaya karar vermiş ve Arjantin ile Falkland konusundaki müzakerelere yeniden başlamak istediğini belirtmiştir. Müzakereler başlamadan önce 2 Nisan 1982'de Arjantin denizcileri adaya çıkmıştır. İşgalin İngiltere'ye baskı yapıp müzakereleri başlatacağı umulsa da, işler askeri iktidarın planladığı gibi gitmemiştir. Askeri iktidar, yanında duracağını umduğu ABD'den beklediğini bulamadığı gibi, büyük güçlerle savaşın eşiğine gelmiştir. 4 Haziran 1982'de Falkland tekrar İngiltere'nin eline geçmiştir (Torre, de Riz, 1993: 338-339). Falkland konusunda aldığı yenilgi, Arjantin ordusu için tam bir felaket olmuştur (Stepan, 1988: 87). Askeri iktidarın bu şekilde saldırganlaşmasının altında yatan en önemli neden, karşılaştığı siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunlarla baş edememesi olarak değerlendirilebilir.

8.2. Askerin İktidardan Çekilmesi- Demokrasiye Dönüş

30 Ekim 1983'te Arjantin'de hem devlet başkanlığı için hem de ulusal kongre için seçim yapılmıştır. Seçimlere Radikal Parti, Peronist Parti, Muhafazakâr Parti, Katolik Parti ve Sosyalist Parti katılmıştır. Ordu seçimlere

müdahale edememiş, Devlet başkanlığı için yapılan seçimde Radikal Parti adayı Raul Alfonsin ile Peronist PJ adayı Italo Luder yarışmış ve Alfonsin, başarılı bir seçim kampanyası yürüterek kitleler üzerinde oldukça iyi bir etki bırakmıştır. Seçim kampanyası sırasında Peronistlerin seçimi kazanması halinde askerlere cezai dokunulmazlık sağlayacaklarına dair bir dedikodu çıkmış ve bu durum askerden bıkmış olan halkın Peronistlere olan güvenini kırıp oylarını Alfonsin'e yöneltmelerini sağlamıştır. Alfonsin, aynı zamanda Peronist işçi sınıfının da oylarını kazanmıştır. Alfonsin aldığı %50,5 oy oranıyla neredeyse 10 yıl aradan sonra Arjantin'in sivil ve seçilmiş devlet başkanı olmuştur.

Alfonsin 1989'a kadar görevinde kalmıştır. Bu süreç, Arjantin için yeni bir dönemi başlatmıştır. Yeni dönem, Philip'in de ifade ettiği gibi *"yarım yüzyıldır ülkenin siyasal hayatına egemen olan iki etkin gücün, Peronizm ve ordunun öncülüğünün sona erdiğini gösteriyordu."*(Philip, 1985:154).

1930'dan beri siyasi istikrarsızlık çemberinde dönen, kısa sivil yönetimlere karşılık uzun askeri iktidarların yaşandığı Arjantin'de, 1983 yılında sivil bir başkan olarak seçilen Alfonsin'den beklentiler oldukça yüksek tutulmuştur. Alfonsin, askere karşı oldukça mesafeli bir duruş sergilemiştir. Proceso dönemi gerek ekonominin kötü yönetilmesinden, gerek insan hakları ihlallerinden, gerekse Falkland Adaları konusunda yaşananlardan dolayı orduyu halkın gözünde tüketmiştir. Alfonsin'in orduya karşı tutumu, ordunun siyasi gücünü azaltmayı amaçlamış, bu doğrultuda acemi askerlerden 50.000 kişiyi çıkararak askeri insan gücünü %75 oranında azaltmış, sınır ve kıyı muhafızlarının ordu ve donanmasını kaldırmış, Askeri Fabrika'nın (Fabricaciones Militares) başına ilk kez sivil bir kişiyi getirmiş, Proceso döneminde gözaltılarla ünlenen Deniz Harp Okulu'nu başkentten uzak bir yere taşımış, Birinci Kolordu'yu kaldırmış ve Buenos Aires'teki merkezini kapatmış ve Ordunun bütçesinde kısıntıya gitmiştir (Mani, 2015:6).

Alfonsin'in yaptığı yukarıdaki değişikliklerden ilk üçünün askerin ayrıcalıklarını kısıtlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Son ikisi ise, özellikle darbe yapılmasında etkili olan Birinci Kolordu'nun parçalanması açısından hem siyasal hem de sembolik öneme sahiptir. Stepan'ın belirttiği gibi, Alfonsin döneminde sivil-asker ilişkilerinde ciddi bir meydan okunma yaşanmış ve neredeyse tüm askeri ayrıcalıklar kaldırılmıştır (Stepan, 1988:115).

Alfonsin'e askeri iktidardan ciddi ekonomik sorunlar miras kalmıştır. Yüksek enflasyon, ciddi dış borçlar, reel ücretlerin düşmesi ve sanayideki çöküş Alfonsin iktidarı için ciddi sorunlar olarak ele alınmıştır. Sivil iktidar ekonomik

sorunlarla baş edebilmek için Aralık 1983'ten Haziran 1985'e kadar "Austral Plan" adı verilen bir politika uygulamıştır. Bu dönemde, saf liberal program bir kenara bırakılarak dış borçları erteleyen ve kamu harcamalarını artıran devletçi bir ekonomik program tercih edilmiştir. Bu ekonomik plan, 1989'da ülkeyi ciddi bir hiper-enflasyon krizine sokmuştur.

Alfonsin'in askeri darbe iktidarıyla hesaplaşmak için harekete geçmiş ve cunta yargılamalarına başlanmıştır. 1988'de sonuçlanan ilk yargılamalarda 40 kişi 17 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmıştır. Yargılamalara Carlos Menem (1989-1999) döneminde çıkartılan af ve dokunulmazlık yasalarıyla ara verilmiş olsa da sonrasında bu yasalar iptal edilmiştir. Nestor Kirchner (2003-2007) zamanında yargılamalar tekrar başlanmış ve Cristina Fernandez de Kirchner (2007-2011) döneminde devam etmiştir. Ekim 2010'a kadar 748 eski subay yargılanmış ve 81'i mahkum edilmiştir. Cunta sorumluları; cinayet, adam kaçırma, kayıp, işkence, bebek hırsızlığı gibi suçlardan dolayı ömür boyu hapse varan cezalar almışlardır.

Alfonsin, askeri iktidar döneminde yaşanan kayıplarla ilgili Kayıplar Üzerine Ulusal Komisyon (CONADEP) adında bir komisyon oluşturmuştur. CONADEP "Nunca Mas" (Bir Daha Asla) adıyla yayınladığı raporda 1976-1983 yılları arasında 8.960 kişinin öldürüldüğü ya da kaybedildiğini, devletle yakın bağları olduğu bilinen Triple-A örgütü tarafından 458 kişinin öldürüldüğü ve yaklaşık 600 kişinin de kaybedildiğini belirtmiştir.⁶ Askeri iktidarın 25.000 silahlı elemanının bulunduğu ve 15.000'inin öldürmeye teknik bakımdan yeterli ve ideolojik bakımdan eğitilmiş olduğu ifade edilmiştir.

Demokrasiye dönüş sürecinde Arjantin için önemli olaylardan birisi de insan hakları örgütlerinin yaptıkları eylemlerdir. Bunların en ünlüsü de "Madres de Plaza de Mayo" (Mayıs Meydanı Anneleri)'dir. Mayıs Meydanı Anneleri, 1977 yılından 2006 yılına kadar askeri iktidar döneminde "kaybedilen" çocukları için her perşembe günü toplanıp yürüyüş yaptılar. Bu eylemleriyle dünya çapında tanınır hale gelmişlerdir. 1976 darbesinin 30.yılında, 24 Mart 2006 "Gerçeği ve Adaleti Anma Günü" (Dia de la memoria por la Verdad y la Justicia) olarak ilan edilmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

---

⁶ Arjantin'de bu dönemdeki 'kayıp'larla ilgili bir film önerisi: "La Historia Oficial"/ "Resmi Tarih" (1985), Yönetmen: Luis Puenzo.

Askeri darbeler ülkelerin siyasi tarihlerinde dönüm noktaları sayılan olaylardır ve demokrasi tarihi boyunca yaşandığı tüm toplumlarda derin izler bırakmıştır. Günümüzde demokrasiye dair beklentimiz, bu rejimin sürekli ilerleyeceği yönünde olsa da gerçek durum oldukça farklıdır. Askeri darbeler de bu süreçte ilerlemeyi tersine çevirmekte ve darbelerden sonra demokratik değerlerin norm haline gelmesi uzun süreler almaktadır.

Arjantin 1930 yılından itibaren yaklaşık 50 yıllık bir süreçte 6 kez askeri darbeye maruz kalmıştır. Bu süreçte de siyasal iktidar, asker ve sivil arasında bir kap-kaç döngüsüyle el değiştirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi içerisinde, sadece Arjantin’de değil, bölgenin diğer ülkelerinde ve Türkiye’de meydana gelen askeri darbeler paralellikler taşımaktadır. Dolayısıyla Arjantin özelinde ele alınan askeri darbeler sadece dünyanın uzak bölgesinde meydana gelen olaylar olarak değerlendirilmemeli, paralel süreçlerden geçtiğimiz göz önünde bulundurularak bir sistem içerisinde analiz edilmelidir.

Yukarıda ele alınan askeri darbelerde, ekonomik kriz eşliğinde siyasal ve toplumsal krizin de meydana geldiği görülmektedir. Dolayısıyla bir askeri darbeyi incelerken, onun ekonomik, siyasi ve toplumsal içeriğe sahip bir formülden oluştuğunu ve bunların da uluslararası konjonktürden bağımsız değerlendirilemeyeceği göz ardı edilmemelidir.

Geçmişlerinde askeri darbe yaşamış ülkelerde, bu durumun tekrar ortaya çıkma ihtimalinin olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Dolayısıyla sadece Arjantin özelinde değil, genel olarak baktığımızda askeri darbelerden nasıl korunulabileceği ve askerin siyasete müdahalesi nasıl önlenilebileceği iki önemli soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş demokrasilerde neden askeri darbeler yaşanmadığını incelediğimizde, tarihsel olarak demokratik gelişmenin ileri aşamalarına ulaşmış olan toplumlarda yapının kendini koruyucu unsurları kendiliğinden ürettiği görülecektir. Örneğin, askeri bürokrasinin seçilmiş iktidarların kontrolü altına girmesi sağlanmış, uzmanlık ve iş bölümü de kesin sınırlarla belirlenerek Anayasal sistemin askeri darbelerle kapı aralayan herhangi bir unsura sahip olmaması sağlanarak askerlerin siyasal alana müdahalesi engellenmiştir. Diğer yandan siyasal sistemin demokratik ve özgürlükçü özelliklerinin güçlü olması yurttaşların sisteme aidiyetini güçlendirmiş, demokratik düzenden uzaklaşılmasının maliyetinin asıl o ülkede yaşayanlar açısından telafi edilemez bir kayıp olduğu yurttaşlar tarafından içselleştirilmiştir. Esas itibarıyla, siyasal sistemi demokratik olmayan her türlü müdahaleye karşı koruyacak olan unsur, yurttaşların demokratik sisteme olan bağlılığı ve seçimlerle yurttaşların iktidar mevkilerine taşıyacak

oldukları yönetici grupların da demokratik değerlere özü itibariyle sahip ve her durumda demokrasiyi ve özgürlükleri savunacak ve koruyacak yapıda olmalarıdır.

KAYNAKÇA

- Akdağ, İ. (2006). *Civilian-Military Relations in the Argentinean Democratization (1983-1995)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Battaglino, J. M., (2005). *Cycles of Civil-Military Relations in Argentina- A Framework Analysis*. Working Paper 125. Universidad de Belgrano.
- Candan, K., T. (2014). *Neoliberal Laboratuvar: Şili Türkiye ile Benzerlikler, Farklar, Kıyaslar*. Ankara: Notabene.
- Conde, R.,C. (2009). *The Political Economy of Argentina in Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.
- Gomez, J., F. (2001). *Military Rule in Argentina, 1976-1983: Suppressing the Peronists*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Texas Üniversitesi, ABD.
- Gunther, J. (1971). *Güney Amerika Gerçeği*. (Saydar, Çev.) İstanbul: Geçiş.
- Hedges, J. (2011). *Argentina: A Modern History*. New York: I.B. Tauris and Co.Ltd.
- Huser, H., C. (2002). *Argentina Civil-Military Relations: From Alfonsin to Menem*. Washington DC: National Defence University.
- Keen, B. (1996). *A History of Latin America- Volume II Independence to the Present*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Kılıç, M. (2013). *Soğuk Savaş'tan Bugüne Darbeler ve Devrimler 1.cilt*. İstanbul: Cem.
- Kök, G. (2010). Arjantin'in Yakın Tarihi ve Peronizmin Mirası. 11 Mayıs 2010. <http://haber.sol.org.tr/bizimamerika/arjantin-in-yakin-tarihi-ve-peronizmin-mirasi-28097> e.t. 20/02/17
- La Nacion, 22 Eylül 1955. <http://www.nacion.com/archivoimpreso.html> e.t. 08/08/2016.
- La Nacion, 29 Mart 1962. <http://www.nacion.com/archivoimpreso.html> e.t. 09/08/2016.

- Mani, K. (2015). The Argentine Military in Democracy: Moving Beyond Issues of Civilian Control to a Citizen Solider Paradigm. Working Paper, WP 2015:07, CHR. Michelsen Institute, Norveç.
- Munck, R. (1985). The "Modern" Military Dictatorship in Latin America: The Case of Argenita. *Latin American Perspectives*, Vol. 12, No. 4, Fall, 41-74.
- O'Donnell, G. A. (1979). *Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism: Studies in South American Politics*. Berkeley: Institute of International Studies University of California.
- Peruzzotti, E. (2004). From Praetorianism to Democratic Institutionalization: Argentina's Difficult Transition to Civilian Rule. *Journal of Third World*, vol. XXI, no.1, 97-116.
- Philip, G. (1985). Arjantin Ordusunun Çöküşü. *Latin Amerika'da Militarizm, Devlet ve Demokrasi Dosyası, Dünya Sorunları Dizisi-2*, (der. Ragıp Zarakoğlu, Şengül Akçar). İstanbul: Alan Yayıncılık
- Pion-Berlin, D. (1985). The Fall of Military Rule in Argentina: 1976-1983. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 27, No: 2, 55-76.
- Pion-Berlin, D. (2011). Military Dictatorships of Brazil and "Southern Cone" *World Scholar: Latin America & Caribbean*. Web. 25 Sep. 2012. Document URL: <http://worldscholar.tu.galegroup.com/tinyurl/3RPz2>
- Postacı, A. (2012). *The Military Interventions of 1976 in Argentina and 1980 in Turkey: An Analysis and Comparison of the Civil-Military Relations*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Puenzo, L. (Yönetmen). (1985). *La Historia Oficial*. [Film]
- Remmer, K.,L. (1989). *Military Rule in Latin America*. Boston: Unwin Hyman.
- Rock, D. (1993). Argentina: 1930-1946. L. Bethell içinde, *Argentina Since Independence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rojas, R. (1996). Notes on the Doctrin of National Security. <http://www.rrojasdatabank.info/natsec1.htm> e.t. 07/12/2015.
- Rudolph, J., D. (1985). *Argentina: A Country Study*. Foreign Area Study, American University: Washington DC.
- Skidmore, T., E. vd. (2010). *Modern Latin America*. 7th ed., New York: Oxford University Press.

Stepan, A. (1988). *Rethinking Military Politics Brazil and Southern Cone*. Princeton University Press, New Jersey.

Torre, J.,C., De Riz, L. (1993). Argentina Since 1946. L. Bethell içinde, *Argentina Since Independence*. Cambridge: Cambridge University Press.